

Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Katedra občanského práva a pracovního práva

Diplomová práce

Náhrada nákladů řízení se zaměřením na náhradu nákladů
právního zastoupení

(The reimbursement of costs with focus on the
reimbursement of costs of legal representation)

Autor: Kateřina Petrová

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Renáta Šínová Ph.D., LL.M.

Bohuňovice 2009

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: „ Náhrada nákladů řízení se zaměřením na náhradu nákladů právního zastoupení“ zpracovala sama a uvedla všechny použité prameny.

V Bohuňovicích dne 30. 11. 2009

Kateřina Petrová

Děkuji doktorce Renátě Šínové za vzorné vedení mé diplomové práce.

Kateřina Petrová

Já, níže podepsaná Kateřina Petrová, autorka diplomové práce na téma: „Náhrada nákladů řízení se zaměřením na náhradu nákladů právního zastoupení“, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2002 Sb., o právu autorském, dávám tímto svůj souhlas podle § 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, správci, kterým je:

Univerzita Palackého v Olomouci,
Křížkovského 8, 771 47 Olomouc, Česká republika

ke zpracování údajů v rozsahu: jména, příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, zpřístupnění jména a příjmení v katalozích a informačních systémech Univerzity Palackého. Realizaci zpřístupnění zajišťuje vnitřní složka Univerzity Palackého. Souhlas se poskytuje na dobu trvání ochrany autorského díla podle zákona č. 121/ 200 Sb.

V Bohuňovicích dne 30. 11. 2009

Kateřina Petrová

Obsah	
Seznam použitých zkratk	6
1. Úvod	7
2. Náklady řízení	9
2. 1. Pojem a funkce nákladů řízení	9
2. 2. Druhy nákladů řízení	10
2. 2. 1. Hotové výdaje účastníků a jejich zástupců	10
2. 2. 2. Soudní poplatky	12
2. 2. 3. Ušlý výdělek účastníků a jejich zákonných zástupců	15
2. 2. 4. Náklady důkazů	16
2. 2. 5. Odměna notáře jako soudního komisaře a odměna správce dědictví	17
2. 3. Placení a hrazení nákladů řízení	18
2. 3. 1. Zásada zavinění	20
2. 3. 2. Zásada úspěchu ve věci	21
2. 3. 3. Moderační právo soudu	24
2. 3. 4. Účelně vynaložené náklady řízení	24
2. 3. 5. Rozhodování o nákladech řízení	27
3. Náklady právního zastoupení	29
3. 1. Odměna advokáta za zastupování	31
3. 1. 1. Smluvní odměna	32
3. 1. 1. 1. Formy smluvní odměny	36
3. 1. 2. Odměna podle advokátního tarifu	38
3. 1. 3. Důvody pro přijetí paušální vyhlášky	45
3. 1. 4. Vztah paušální vyhlášky a advokátního tarifu	46
3. 1. 5. Odměna podle paušální vyhlášky	50
3. 1. 6. Návrh novely paušální vyhlášky	54
3. 1. 7. Odměna advokáta jako opatrovníka účastníka řízení	57
3. 1. 8. Hotové výdaje advokáta jako zástupce účastníka řízení	58
3. 1. 9. Náhrada za promeškaný čas	60
3. 1. 10. Náhrada za daň z přidané hodnoty	61
3. 1. 11. Komparace podílové odměny v ČR a v provincii Ontario	64
4. Závěr	68
5. Prameny	70

Seznam použitých zkratek

- Úmluva – Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
- ZSP - Zákon o soudních poplatcích
- o.s.ř. – Občanský soudní řád
- ÚS – Ústavní soud
- DPH - daň z přidané hodnoty
- ČAK – Česká advokátní komora
- PV - Paušální vyhláška
- AT - Advokátní tarif

1. Úvod

Ačkoli první věc, o kterou se potencionální účastník řízení zajímá, je realizace soudního řízení po finanční stránce, paradoxně náklady řízení i ze strany odborné veřejnosti mnohdy představují pouze okrajové téma. Pravděpodobně je to způsobeno tím, že soudy většinu své pozornosti soustředí na správné rozhodnutí v meritu věci a rozhodování o nákladech řízení už vnímají jen jako denní rutinu bez zájmu o hlubší zkoumání. I když se problematika nákladů řízení může ve srovnání se samotným předmětem řízení jevit jako méně významná, je třeba vzít v úvahu, že právo na přiznání přiměřené a právním předpisem stanovené náhrady nákladů, které úspěšné straně v řízení vzniknou, je součástí práva na spravedlivý proces a také souvisí, pokud jde konkrétně o náklady právního zastoupení, s právem na právní pomoc ve smyslu článku 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.¹

Náklady řízení jako nezbytná součást civilního procesu jsou neustále předmětem nejrůznějších dohadů, dokonce spory plynoucí z nákladů řízení si mnohdy svojí četností nezadají se spory hmotněprávními. Dokazuje to, mimo čestnosti judikatury a častých změn právní úpravy, i počet ústavních stížností, jejichž předmětem jsou právě náklady řízení, které v posledních letech musel řešit Ústavní soud. Samotný Ústavní soud opakovaně ve své judikatuře vyjádřil, že jako soud stojící mimo soustavu obecných soudů, není oprávněn o nákladech řízení rozhodovat, i když se s názory obecných soudů mnohdy neztotožňuje. Ústavní soud o nákladech řízení rozhoduje pouze tehdy, pokud v dané věci dojde k intenzivnímu zásahu do ústavně zaručených práv a svobod.

Náklady řízení jistě patří k nejsledovanějším institutům civilního procesu, jelikož zásadním způsobem ovlivňují, zda vůbec bude soudní řízení probíhat. Ovšem domnívám se, že pozornost veřejnosti a hlavně zákonodárce je upřena pouze jedním směrem, a sice na růst nebo pokles cifer soudních poplatků a částek v právních předpisech, které regulují výši odměny za právní zastoupení. Koncepce nákladů řízení není ideální. Pozornosti uniká například roztržitost a zbytečná složitost právní úpravy, nebo mnohdy enormní nepoměr hodnoty předmětu sporu a přiznané náhrady nákladů řízení. Za největší „legislativní přešlap“ v rámci nákladů řízení považuji současný způsob stanovení odměny za

¹ Nález Ústavního soudu ze dne 4. 7. 2001, sp. zn. II. ÚS 598/2000.

Nesprávné rozhodnutí o nákladech řízení neporušuje pouze právo na spravedlivý proces, ale také bezprostředně zasahuje do práva vlastnického - článek 11 Listiny základních práv a svobod.

zastupování z důvodu, že tuto zpravidla největší položku nákladů řízení souběžně upravují dvě odlišné vyhlášky, postavené na opačných principech, a které si v mnohém protirečí.

Jelikož téměř v celém právním systému se lze s náklady řízení setkat, není možné, s ohledem na rozsah práce, věnovat se všem právním odvětvím. Pro svoji práci jsem zvolila pouze oblast civilního procesu, ač uvádím i některá rozhodnutí soudů z oblasti práva trestního, je to však z důvodu možného analogického použití i v občanském soudním řízení.

Při zpracování práce jsou nejvíce využívány metody logické interpretace, analýzy a komparatistiky.

Úvodní část je věnována samotnému pojmu a významu nákladů řízení v civilním procesu. Následuje přehled základních druhů nákladů řízení, jedná se však spíše o stručný výčet, neboť rozsah práce mi neumožňuje zacházet do detailů, ačkoli například samotná problematika soudních poplatků jistě stojí za samostatnou práci. Povinností placení a hrazení nákladů řízení, stejně jako zásadám ovlivňující tyto povinnosti, a rozhodování o nákladech řízení je opět věnována stručnější část, která má spíše uvést do problematiky než podrobně analyzovat současnou právní úpravu.

Jádrem práce s ohledem na zvolené téma jsou náklady právního zastoupení, z nichž největší pozornost soustředím na odměnu za zastupování, která také současně představuje můj výzkumný cíl. Pokusím se nastínit problematiku poněkud „nešťastné“ současné koncepce odměny za zastupování, která pramení z paralelní existence dvou vyhlášek a sice: z vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, a z vyhlášky č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů. Závěr práce je mimo jiné věnován úvahám *de lege ferenda*.

S ohledem na četnost změn právní úpravy - veškeré prameny, zejména pak znění právních předpisů a judikatury jsou zpracovány v aktuálním stavu ke dni 30.11. 2009.

2. Náklady řízení

2. 1. Pojem a funkce nákladů řízení

Veškerá soudní řízení si vyžadují vynaložení určitých prostředků.

V rámci nákladů řízení teorie obecně rozlišuje dvě kategorie - náklady, které vznikají státu, a náklady, které vznikají účastníkům řízení popřípadě i dalším osobám zúčastněným na řízení.

Jelikož jsou soudy státní instituce, nese výdaje na soudnictví stát. Patří sem nejrůznější položky jako náklady na provoz soudní budovy, materiálně technické vybavení, energie, platy soudců a dalších zaměstnanců...apod. Od těchto výdajů je však třeba odlišovat náklady řízení, které sice vznikají osobám odlišným od soudu, ale protože zde vznikla potřeba je vynaložit a to ihned, zabezpečuje jejich zaplacení soud, ač v konečné fázi je pak uhradí některá z procesních stran. Stát rovněž prozatímně nese například náklady na svědečné, znalečné, náklady spojené s vydáním předběžného opatření, zajištěním důkazů apod.²

Druhá kategorie nákladů pak vzniká přímo účastníkům řízení. Jsou to náklady, které musí osoby vynaložit, aby řízení vůbec mohlo proběhnout. Řadí se sem zejména soudní poplatky, náklady právního zastoupení, hotové výdaje, náhrada za ztrátu výdělku...

V civilním procesu náklady řízení plní dvě významné funkce. První z nich je funkce preventivní – její význam spočívá především v tom, aby soudy nebyly zahlceny zbytečností; nutí strany sporu snažit se co nejvíce problémů řešit mimosoudním smírem. Avšak výše nákladů řízení nesmí být v žádném případě taková, že odrazuje sociálně slabší osoby od domáhání se svých práv. Soudní ochrana práv musí být spojena s náklady přiměřenými, neboť státní moc je povinna každému zajistit právo na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 Listiny a čl. 6 Úmluvy.³

² Hlavsa, P., Stavinochová, J. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: Doplněk, 2003, s. 448.

Je jistě nežádoucím jevem, aby prostředky ze státního rozpočtu prozatímně pokrývaly výdaje, které až na výjimky bude v konečné fázi hradit některá z procesních stran. Mám za to, že tyto prostředky mnohem lépe poslouží svému účelu, jsou-li vynaloženy například ve zdravotnictví. Pravděpodobně z tohoto důvodu zákonodárce zavedl institut zálohy na náklady důkazů. Podrobněji je této otázce věnována kapitola Placení a hrazení nákladů řízení.

³ Winterová, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2006. s. 334.

Druhá funkce je označována jako sankční. Účastník, který svým protiprávním jednáním způsobil, že druhá se strana musela za účelným bráněním práva obrátit na soud, nebo sám řízení bezdůvodně vyvolal, pak jako sankci nese veškeré vynaložené náklady. Tato funkce se nejvíce projevuje právě v rámci sporného řízení, které je ovládáno zásadou úspěchu ve věci.

2. 2. Druhy nákladů řízení

Občanský soudní řád v § 137 definuje náklady řízení tímto způsobem: Náklady řízení jsou zejména hotové výdaje účastníků a jejich zástupců, včetně soudního poplatku, ušlý výdělek účastníků a jejich zákonných zástupců, náklady důkazů, odměna notáře za prováděné úkony soudního komisaře a jeho hotové výdaje, odměna správce dědictví a jeho hotové výdaje, tlumočné, náhrada za daň z přidané hodnoty a odměna za zastupování. Nutno dodat, že se jedná pouze o demonstrativní výčet⁴ – především délka, složitost a předmět řízení ovlivňují, jaké náklady budou v konkrétním řízení skutečně vynaloženy.

Následující kapitoly věnují základním druhům nákladů řízení.

2. 2. 1. Hotové výdaje účastníků a jejich zástupců

K hotovým výdajům účastníků (i vedlejších) a jejich zástupců patří vedle výdajů spojených s doručením jejich podání soudu (poštovné) zejména jízdné, místní přepravné, stravné a nocležné, popřípadě též nutná vydání průvodce a jeho ušlý výdělek.⁵

Jízdné a místní přepravné je upraveno ve vyhlášce č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů; § 30 odst. 1 potom stanoví: nárok na jízdné má jen účastník, který nebydlí nebo nepracuje v místě, kde se řízení koná, nebo je předvolán z místa, kde se dočasně zdržuje. Náhrada jízdného tedy zahrnuje skutečné, účelné a hospodárné cestovní výdaje za cestu veřejným hromadným dopravním prostředkem. Pokud účastník použije k přepravě vlastní motorové vozidlo, použije se pro náhradu výdajů zvláštní právní předpis, což byl do 31. 12. 2006 zákon č. 119/1992 Sb.,

⁴ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 12. 12. 1996, sp. zn. Cmo 228/96 – Náklady řízení v § 137 o.s.ř. jsou uvedeny jen příkladmo. Ve smyslu § 142 odst. 1 o.s.ř. soud přiznává náhradu nákladů potřebných k uplatňování práva nebo bránění práva proti neúspěšnému účastníku. Za takové nutné náklady je nutno považovat všechno, co účastník řízení by býval nemusel vynaložit, kdyby toto řízení nebylo. O takové náklady však nejde, jestliže za účastníka jednali jeho pracovníci (a v řízení byla požadována jejich odměna).

⁵ Bureš, Drápal, Krčmář. *Občanský soudní řád – komentář*. 1. díl. 7. vydání. Praha: C.H.Beck., 2006. s. 630.

o cestovních náhradách, který byl ale zrušen zákonem č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů – proto se cestovní náhrady nyní řídí ustanovením § 151 n. zákoníku práce. Každoročně je pak vydána vyhláška, která upravuje cenu pohonných hmot a amortizaci vozidla, která reaguje na aktuální ceny vozidel a pohonných hmot.⁶

V § 30 vyhlášky č. 37/1992 Sb. je uvedeno ... *pokud s předchozím souhlasem soudu použil účastník vlastního motorového vozidla, poskytne se mu náhrada*. Myslím, že v praxi slova **s předchozím souhlasem** nemají význam. Jako účastník bych volila konkrétní způsob dopravy až v den jednání – volba dopravního prostředku by odpovídala mé momentální situaci – zdravotní stav, dopravní situace, časová tíseň ... Lze si jen těžko představit, že účastníci v den jednání telefonují na soud a sdělují, jakým způsobem k soudu cestují. Soud až **následně** posuzuje, zda byl daný výdaj na cestu vynaložen účelně.⁷

Stravné a nocležné – vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů, v této otázce znovu odkazuje na zrušený zákon č. 119/1992 Sb., o cestovních náhradách. Opět se proto použije ustanovení zákoníku práce o cestovních náhradách. Na základě zmocňovacího ustanovení § 189 zákoníku práce se pro stravné na rok 2009 použije vyhláška č. 451/2008 Sb., kterou se pro účely poskytování cestovních náhrad mění sazba základní náhrady za používání silničních motorových vozidel a stanoví průměrná cena pohonných hmot. O nocležném zákoník práce mlčí, lze jej však zahrnout pod výdaje za ubytování v § 162 zákoníku práce. Proto soudy opět budou přihlížet ke konkrétním okolnostem případu, zda se jednalo o účelně vynaložený náklad. S ohledem na malou rozlohu České republiky má pak nocležné prakticky nulový význam.

Výdaje na průvodce upravuje opět vyhláška č. 37/1992 Sb. následovně: Potřebuje-li účastník stížený těžkou tělesnou chorobou nebo vadou nebo v jiných závažných případech průvodce, tvoří nutná vydání průvodce a jeho ušlý výdělek součást nákladů řízení účastníka.

⁶ Pro rok 2009 je to vyhláška č. 451/2008 Sb., kterou se pro účely poskytování cestovních náhrad mění sazba základní náhrady za používání silničních motorových vozidel a stanoví průměrná cena pohonných hmot. Např. náhrada za 1 km jízdy osobního silničního motorového vozidla je nyní 3,90 Kč; cena motorové nafty za 1 litr – 28,50 Kč.

⁷ Např. usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 28. 6. 2000, sp. zn. 9 Co 578/2000 - V ustanovení § 137 o.s.ř. jsou náklady řízení vyjmenovány jen příkladmo. K takovým nákladům patří i jízdné vynaložené na přepravu do místa procesního soudu. Zásadně výše těchto nákladů je dána hospodárnými a účelnými výdaji na přepravu veřejným dopravním prostředkem. Není ovšem vyloučeno, aby s ohledem na okolnosti konkrétního případu (např. z důvodu komplikovanosti dopravního spojení prostředky veřejné hromadné dopravy) byla cesta k soudu konána jiným způsobem, např. osobním automobilem.

2. 2. 2. Soudní poplatky

Zaplacením soudního poplatku účastník hradí realizaci řízení před soudy v České republice nebo jednotlivé úkony prováděné soudy a správou soudů. Soudní poplatky též řadí část teorie mezi procesní podmínky řízení a to z toho důvodu, že nezaplacení soudního poplatku vede k zastavení řízení až na výjimky, které představuje § 9 ZSP.⁸

Soudní poplatky jsou upraveny zákonem č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, přílohu tohoto zákona tvoří Sazebník poplatků. Soudní poplatky vybírají soudy věcně a místně příslušné k projednání a rozhodnutí věci v prvním stupni, nestanoví li ZSP jinak.⁹ Povinnost zaplatit soudní poplatek vzniká osobám taxativně vyjmenovaných v § 2 odst. 1 až 9 ZSP – příkladmo lze uvést následující poplatníky: žalobce/žalobci – v řízení sporném; navrhovatel/é, nestanoví li zákon jinak – v řízení nesporném; účastníci smíru ve smírčím řízení¹⁰; odvolatel u odvolacího řízení; dovolatel u dovolacího řízení; poplatek za navržený úkon platí jeho navrhovatel; ...apod.

Výše soudního poplatku je stanovena Sazebníkem poplatků buď pevnou částkou, např. nelze-li předmět řízení ocenit, nebo je dán konkrétní způsob výpočtu procentní sazbou. Při stanovení výše soudního poplatku hraje důležitou roli rozlišování předmětu řízení na peněžité a nepeněžité plnění - významu tohoto dělení se budu podrobněji věnovat v kapitole Náklady právního zastoupení. Soudní poplatek u peněžitého plnění do částky 15 000 Kč včetně činí 600 Kč; z částky nad 15 000 Kč jsou to potom vždy 4 %; nejvyšší soudní poplatek jaký lze podle Sazebníku vybrat, činí 1 000 000 Kč. Takto získané peníze pak stát používá na zajištění provozu soudnictví.

Co se týče způsobu placení, je možné poplatek do 5 000 Kč zaplatit pomocí kolkových známek, u vyšší částky je pak povinnost příslušnou částku převést na účet soudu¹¹. Jelikož je tu možnost posílat na účet soudu i nižší částky, asi bych vždy volila tuto

⁸ Částí teorie je zastáván opačný názor – soudní poplatek se pouze přibližuje podmínkám řízení, o procesní podmínku však nejde, jedná se pouze o požadavek mimoprocesní (fiskální) povahy. Viz Winterová, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2006. s. 242.

⁹ Vznikne-li poplatníku povinnost zaplatit poplatek v souvislosti s odvolacím nebo dovolacím rozhodnutím o věci samé nebo v souvislosti s odvolacím nebo dovolacím rozhodnutím, jímž se řízení končí, rozhoduje ve věcech soudních poplatků soud prvního stupně, nerozhodl-li o nich odvolací nebo dovolací soud.

¹⁰ Smírčím řízení je míněno řízení podle § 67- 69 o.s.ř. tzv. prétorický smír – smír uzavřený před zahájením řízení; poplatníky jsou tedy všichni účastníci, jelikož uzavření smíru před soudem společně navrhují – podle § 2 odst. 8 ZSP jsou povinni zaplatit soudní poplatek společně a nerozdílně.

Naproti tomu u smíru uzavřeného v průběhu sporného řízení podle § 99 o.s.ř. – nadále zůstává poplatníkem žalobce/žalobci.

¹¹ Jedná se o účet státního rozpočtu zřízený u České národní banky pro jednotlivé soudy.

variantu, protože šetří čas, zvláště když o.s.ř. v § 42 umožňuje podání v elektronické podobě.

Zákon o soudních poplatcích pak upravuje řadu specifických situací, jako je např. vrácení již zaplaceného soudního poplatku, ale s ohledem na téma práce a rozsáhlou úpravu problematiky soudních poplatků se však nemohou těmito prvky zabývat dopodrobna. Nicméně nemohu opomenout institut **OSVOBOZENÍ OD SOUDNÍHO POPLATKU**, který má podstatný vliv na konečnou výši nákladů řízení. Článek 37 Listiny základních práv a svobod mimo jiné stanoví: *Každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány, či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení. Všichni účastníci jsou si v řízení rovni.* Projevem tohoto ustanovení do civilního procesu je právě, mimo jiné, osvobození od poplatkové povinnosti. Prvním důvodem pro existenci tohoto principu je zajištění práva na soudní ochranu i pro nemajetné osoby, druhý důvod je výskyt některých typů předmětů řízení, jako je náhrada škody způsobené při výkonu veřejné moci nezákonným rozhodnutím, rozhodnutím o vazbě nebo nesprávným úředním postupem, jejichž zpoplatňování by bylo v rozporu s dobrými mravy. Teorie rozlišuje celkem tři základní typy osvobození od soudních poplatků a to: osobní, věcné – kauzální a individuální. Další případy osvobození pak upravují speciální právní předpisy jako je vyhláška č. 117/1998 Sb., o osvobození od soudních poplatků, upravující osvobození ve věcech zdravotního, důchodového a nemocenského pojištění, pokud jde o pokuty, penále, přírážky k pojistnému a náhradu škody v těchto oblastech. Vyhláška č. 72/1993 Sb., o osvobození na úseku soudních poplatků, na jejímž základě nemusí platit poplatky držitelé osvědčení o účasti v národním boji a vdovy po těchto osobách, vyhláška č. 5/1999 Sb., o osvobození některých druhů poplatných úkonů od soudních poplatků v důsledku přírodních živelních pohrom, zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, zákon č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, a další.

Podle mého názoru je úprava osvobození od soudních poplatků poněkud chaotická a nepřehledná. Většina zvláštních právních předpisů byla stejně přijata jako reakce na tehdejší politickou a společenskou situaci, která je už minulostí. Myslím, že už nastal čas, je zrušit. Naopak de lege ferenda by bylo vhodné aktuální otázky přesunout ze zvláštních předpisů do stávajícího zákona o soudních poplatcích.

Osvobození věcné je upraveno v §11 odst. 1 ZSP. Jedná se o taxativní výčet řízení, která jsou zcela osvobozena o poplatkové povinnosti, bez ohledu na osoby účastníků řízení, jejich finanční situaci, velikost předmětu sporu..., patří sem například opatrovnické

věci, péče soudu o nezletilé, vzájemné vyživovací povinnosti rodičů a dětí, dědické řízení v prvním stupni, způsobilost k právním úkonům, volební věci a další.

Postupem obecných soudů, které v řízení věcně osvobozeném od soudních poplatků stěžovateli soudní poplatek doměřily v podstatě z důvodu neúspěšnosti jeho žaloby, by došlo k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces, chráněného čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod.¹²

Osvobození osobní rovněž upravuje § 11 tentokrát odst. 2 ZSP. Opět jde o taxativní výčet subjektů, které neplatí soudní poplatky. Tyto osoby jsou osvobozeny z nejrůznějších důvodů např. Česká republika a státní fondy, územní samosprávné celky v případech, kdy se spor týká výkonu státní správy, který je na ně přenesen – jelikož tu zastupují veřejný zájem, neprovdaná matka v řízení o příspěvek na výživu a úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a slehnutím – protože placení poplatku by bylo v rozporu s dobrými mravy, navrhovatel v řízení o náhradu škody na zdraví včetně náhrady škody na věcech vzniklé v souvislosti s ublížením na zdraví, navrhovatel v řízení o náhradu škody z pracovního úrazu a nemoci z povolání – což je dáno procením postavením účastníka jako navrhovatele, a další.

Osvobození individuální je upraveno v § 138 o.s.ř. a právě tohle ustanovení umožňuje soudu zajistit procesní rovnost účastníků řízení bez ohledu na jejich majetkové poměry. Nicméně individuální osvobození je možno přiznat jen na návrh – osoba je tedy povinna o osvobození požádat, pro usnadnění této žádosti lze vyplnit volně dostupný formulář: o.s.ř. č. 060 - potvrzení o osobních, majetkových a výdělkových poměrech k žádosti o osvobození od soudních poplatků a ustanovení zástupce. Osobám, které neví, co jinak do žádosti uvádět, formulář pomůže, na co se zaměřit, aby soud získal kompletní informace o majetkových poměrech. V daném potvrzení je osoba povinna pravdivě vyplnit, tedy pokud se rozhodne formulář použít: poměry osobní a rodinné (osobní údaje), příjmy z pracovního (obdobného) poměru, příjmy z dohod o pracích konané mimo pracovní poměr, příjmy z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti, příjmy z hmotného a sociálního zabezpečení, další příjmy jako jsou příjmy uvedené v ustanoveních § 8 až 10 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, osobní majetek jako nemovitosti, byty a nebytové prostory ve vlastnictví, apod., movité věci - například motorová vozidla, cennosti, cenné papíry, úspory, apod.; výdělkové a majetkové

¹² Nález ÚS z 5. 3. 2009, sp. zn. II. ÚS 2432/08.

poměry manžela žadatele, závazky, jiné okolnosti, které by mohly mít vliv na osvobození např. výdělkové možnosti žadatele, nepříznivý zdravotní stav, déle trvající nemoc v rodině, apod.. Veškeré tyto okolnosti pak soud musí brát při rozhodování na vědomí¹³, ať už osoba vyplní formulář nebo sepiše svoji vlastní žádost. Nestací však jen pouhé prohlášení osoby, uvedená tvrzení musí být účastníkem doložena a soud musí v odůvodnění uvést, na základě jakých skutečností osvobození přiznal¹⁴. Ze strany žadatele ale nesmí jít o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva. Osvobození podle § 138 o.s.ř. má i další výhody. V § 30 o.s.ř. je uvedeno, že účastníku, u něhož jsou předpoklady, aby byl soudem osvobozen od soudních poplatků, předseda senátu ustanoví na jeho žádost zástupce, jestliže je to třeba k ochraně jeho zájmů; podle § 141 o.s.ř. nelze této osobě uložit povinnost zaplatit zálohu na dokazování; a hotové výdaje ustanoveného zástupce, který není advokátem, platí stát; podle § 140 odst. 2 o.s.ř. byl-li ustanoven účastníku zástupcem nebo opatrovníkem advokát, platí jeho hotové výdaje a odměnu za zastupování, popřípadě též náhradu za daň z přidané hodnoty, stát; rovněž stát nemá proti těmto osobám právo na náhradu nákladů řízení viz § 148 odst. 1 o.s.ř.. V § 2 odst. 3 ZSP je upraven tzv. přechod poplatkové povinnosti, což znamená, je-li navrhovatel v řízení od poplatku osvobozen a soud jeho návrhu vyhověl, zaplatí podle výsledku řízení poplatek nebo jeho odpovídající část žalovaný, nemá-li proti navrhovateli právo na náhradu nákladů řízení nebo není-li též od poplatku osvobozen. Zbývá jen dodat, že individuální osvobození není trvalé, změnil-li se okolnosti, na základě nichž bylo přiznáno, může soud osvobození odejmout, dokonce i zpětně.

2. 2. 3. Ušlý výdělek účastníků a jejich zákonných zástupců

Z hlediska systematiky lze ušlý výdělek řadit pod hotové výdaje účastníků a jejich zástupců. Vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění

¹³ Namítá-li stěžovatel skutečnost, že mu soudy nepřiznaly osvobození od soudního poplatku s odůvodněním, že k opačnému postupu nelze přistoupit jen proto, že podal v podobných případech desítky dalších žalob, této výtce přisvědčit nelze. Naplnění účelu institutu osvobození od soudního poplatku je vázáno na konkrétní věc, nikoli ve vazbě na jiné nároky. Opačný závěr by ad absurdum vedl k tomu, že účastník, který podmínky pro osvobození nesplňuje, by byl přesto osvobozen jen proto, že žalob podal mnoho. Viz náleží ÚS ze dne 9. 2. 2009 sp. zn. IV. ÚS 2856/08.

¹⁴ Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 18. 10. 2001, sp. zn. 10 Co 611/2001 - Soud prvního stupně rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení s odkazem na § 150 o.s.ř.. Důvody pro aplikaci tohoto ustanovení spatřoval v sociální situaci žalované, která uvedla, že je prozatímne nezaměstnaná, vyživovací povinnost má k 1 dítěti, dálkově studuje, manžel má sezónní příjmy... Nicméně odvolací soud uvedl, že z napadeného rozsudku nelze zjistit, z jakých důkazních prostředků soud vycházel, proto napadený nákladový výrok zrušil.

pozdějších předpisů; v § 29 odst. 2 odkazuje na zákon č. 1/1992 Sb., o mzdě, který byl opět k 1. 1. 2007 zrušen zákonem č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů. Pro výpočet ušlého výdělku se tedy použije ustanovení XVIII. hlavy zákoníku práce, upravující průměrný výdělek. Výši průměrného výdělku prokáže účastník potvrzením zaměstnavatele, u něhož pracuje.

U účastníka, který není v pracovním poměru nebo v poměru obdobném pracovnímu poměru, je však výdělečně činný, se použije pro výpočet ušlého výdělku ustanovení vyhlášky o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy¹⁵.

Nutno dodat, že zákon podle ustanovení 137 o.s.ř. přiznává náhradu ušlého výdělku pouze zástupci zákonnému, nikoli obecnému zmocněnci.

2. 2. 4. Náklady důkazů

Nejčastějšími důkazními prostředky jsou svědecké výslechy, znalecké posudky, listinné důkazy, ohledání a další, jak je příkladmo vypočítává o.s.ř.¹⁶

Svědečné - Občanský soudní řád přiznává v § 139 odst. 1 svědkům a fyzickým osobám uvedeným v § 126a právo na náhradu hotových výdajů a ušlého výdělku. Vyhláška o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy za tímto účelem stanoví obdobná pravidla jako pro náhradu hotových výdajů a ušlého výdělku účastníků řízení a jejich zástupců. Zákon zde však stanoví tří denní prekluzivní lhůtu – od výslechu nebo ode dne, ve kterém jim bylo oznámeno, že k výslechu nedojde - ve které musí tyto osoby nárok uplatnit, jinak zaniká.

Znalečné - finanční nároky znalce jsou upraveny v zákoně č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů, a ve vyhlášce č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících. Znalec má za podání posudku právo na odměnu podle stanovených sazeb¹⁷.

¹⁵ Podklad pro výpočet náhrady za ztrátu na výdělku tvoří částka, vypočtená ze základu daně z příjmů fyzických osob, dělená počtem pracovních hodin stanovených zvláštním předpisem (zákoník práce) připadajících na týž kalendářní rok. Výši základu daně z příjmu obyvatelstva prokazuje účastník posledním platebním výměrem orgánu vykonávajícího správu daně, jež předcházela dni, kdy je nárok na náhradu uplatňován; pokud nelze výši ztráty na výdělku tímto způsobem prokázat, přísluší účastníku náhrada za ztrátu na výdělku za hodinu v částce odpovídající výši minimální mzdy za hodinu podle nařízení vlády o minimální mzdě, nejvýše však osminásobek této částky za jeden den.

¹⁶ Winterová, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2006. s. 339.

¹⁷ Odměna za znalecký posudek činí podle jeho náročnosti a podle míry odborných znalostí, které bylo nutné k jeho podání vynaložit, za jednu hodinu práce 100 až 350 Kč.

Podle zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů, se odměna znalce zvyšuje o odpovídající částku DPH, kterou je znalec povinen odvést. Dále má znalec právo na úhradu nákladů, které účelně vynaložil v souvislosti se znaleckým posudkem, což jsou: zejména cestovní výdaje, náhrada ušlé mzdy při předvolání ke státnímu orgánu, náklady, které znalec uhradil podle § 14 odst. 2 zákona č. 36/1967 Sb.¹⁸, věcné náklady a náklady spojené s přibráním pracovníků pro pomocné práce; pokud znalec přibral konzultanta, má nárok na náhradu nákladů s tím spojených jen tehdy, jestliže státní orgán, který jej znalcem ustanovil, s přibráním konzultanta vyslovil souhlas. Ve zvláště obtížných případech vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení mohou státní orgány požádat vědecké ústavy, vysoké školy a instituce, aby samy podaly posudek - ústav má pak právo na odměnu a náhradu nákladů stejně jako znalec.

Tlumočné – to, co bylo výše řečeno o znalečném, lze obdobně aplikovat i na tlumočníky, neboť nároky jsou shodně upraveny v zákoně č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů, a ve vyhlášce č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících. Pokud je ale smyslem ustanovení tlumočnicka zajištění procení rovnosti účastníků řízení podle § 18 o.s.ř., platí náklady na tlumočné stát. Sazba odměny za tlumočnický úkon se stanoví opět podle jeho náročnosti a podle míry odborných znalostí, které bylo nutné k jeho podání vynaložit.¹⁹

Na závěr lze dodat, že osoby, kterým soud uložil při dokazování nějakou povinnost, zejména aby předložily listinu, mají tatáž práva jako svědek, nejsou-li účastníky. Musí je však uplatnit za týchž podmínek jako svědek.

2. 2. 5. Odměna notáře jako soudního komisaře a odměna správce dědictví

Odměna notáře jako soudního komisaře i správce dědictví je upravena obecně zákonem č. 358/1992Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, který dále odkazuje na vyhlášku č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví, ve znění pozdějších předpisů. Za činnost notáře v těchto případech

¹⁸ Znalec má právo při zhotovování posudku používat přístrojů, jiných zařízení, které patří organizaci (terminologie stále odpovídá roku 1967, dnes se však používá označení zaměstnavatel nebo společnost), u níž pracuje; z toho důvodu je pak povinen organizaci uhradit takto vzniklé náklady.

¹⁹ Např. při ústním překladu z cizího jazyka do češtiny nebo naopak za jednu hodinu 100 až 350 Kč.

náleží notáři odměna, náhrada hotových výdajů, a je-li notář plátcem daně z přidané hodnoty, rovněž i tato daň.

Základem odměny notáře jako soudního komisaře za úkony provedené v řízení o dědictví, je obvyklá cena zůstavitelova majetku²⁰, který se stal předmětem řízení o dědictví.²¹ Hotové výdaje vynaložené v souvislosti s úkony notáře v řízení o dědictví jsou zejména soudní a jiné poplatky, cestovní výdaje, poštovné, telekomunikační poplatky, znalecké posudky a odborná vyjádření, překlady, opisy, fotokopie a náhrady nákladů na vložení či získání dat z centrálních informačních systémů. Náhrada cestovního se řídí podle výše zmiňované vyhlášky č. 451/2008 Sb.

Základem odměny správce dědictví je opět obvyklá cena zůstavitelova majetku, k jehož správě byl správce dědictví ustanoven. K otázce hotových výdajů pak vyhláška odlišně stanoví, že správce dědictví má nárok na náhradu jen účelně vynaložených nákladů při správě dědictví. Pro cestovní náhrady platí shodně, co již bylo řečeno výše u notáře jako soudního komisaře.

Nutno dodat, že v rámci jednoho řízení není možné, aby vykonával notář funkci soudního komisaře a zároveň správce dědictví.

Odměně za právní zastoupení jako druhu nákladů řízení, s ohledem na téma práce, je věnována kapitola Náklady právního zastoupení.

2. 3. Placení a hrazení nákladů řízení

Ačkoli z hlediska laického lze slova „placení“ a „hrazení“ chápat jako synonyma, v civilním procesu se jedná o dvě naprosto odlišné povinnosti, které řeší základní otázku, kdo a kolik nakonec bude muset za soudní řízení zaplatit.

Placení nákladů řízení je povinností primární – je chápána jako povinnost účastníka řízení náklady vynaložit bez ohledu na to, zda mu tyto náklady budou později uhrazeny. Každý účastník, i vedlejší, dokonce i osvobozený od soudního poplatku podle § 138 o.s.ř.,²² platí náklady, které mu, popřípadě jeho zástupci (zvolenému i zákonnému - kromě

²⁰ Je-li dědictví předloženo, došlo k odmítnutí, připadlo-li státu, platí výdaje a odměna notáře stát.

²¹ Např. z prvních 100 000 Kč základu ...2,0 %, z přebývajících částky až do 500 000 Kč základu ...1,2%. Takto stanovenou odměnu může soud zvýšit až o 100 %.

²² Nemusí jít pouze o osvobození podle § 138 o.s.ř. V případě, na který reaguje nález ÚS ze dne 12. 6. 2005 sp.zn. I.ÚS 305/03, se stěžovatel domáhal zrušení výroku o nepřiznání náhrady nákladů řízení. Skutkový stav případu byl následující: Zdravotní pojišťovna podala na stěžovatele žalobu na náhradu škody způsobenou na zdraví, kterou údajně způsobil jistě J. V. jeho služební pes. Zavinění stěžovatele se však nepodařilo prokázat.

zástupce ustanoveného podle § 30 o.s.ř.), v průběhu řízení vznikají²³ . Občanský soudní řád v 140 odst. 1 důsledně rozlišuje placení nákladů v případě plurality účastníků. Pokud jde o samostatné společenství § 91 odst. 1 o.s.ř. – platí účastníci náklady podle poměru svého účastenství, nelze-li poměr určit, platí je rovným dílem; jde-li však o nerozlučné společenství § 91 odst. 2 o.s.ř. – jsou účastníci k placení zavázáni společně a nerozdílně. Znovu opakují, že pokud jde o účastníka, který splnil kritéria pro osvobození od soudního poplatku podle § 138 o.s.ř., byl-li mu na jeho žádost ustanoven zástupce nebo zástupce z řad advokátů, platí jeho náklady stát. Stát však tyto náklady nese pouze prozatímně, neboť v závislosti na výsledku řízení může v konečné fázi uhradit tyto náklady druhá - neúspěšná strana, v opačném případě nese navždy tyto náklady stát, protože osvobození od placení neznamená osvobození od hrazení nákladů řízení.

Povinnost placení nákladů řízení lze demonstrovat na povinnosti složit zálohu na dokazování podle § 141 o.s.ř. , kdy lze-li očekávat náklady důkazu, který účastník navrhl nebo který nařídil soud o skutečnostech jím uvedených anebo v jeho zájmu, uloží předseda senátu tomuto účastníku, není-li osvobozen od soudních poplatků, aby před jeho provedením složil zálohu podle předpokládané výše nákladů, jinak nelze důkaz navrhovaný účastníkem provést, o tom musí být účastník poučen.²⁴ Souhrnná novela o.s.ř. provedená zákonem č. 7/2009 Sb. zpřísňuje podmínky pro provádění důkazů, které navrhl účastník - dříve soud prováděl důkazy, které účastník navrhl i přesto, že nebyla zaplacená záloha na dokazování. Navíc soud dříve mohl uložit povinnost složit zálohu na dokazování, ale po novele již uloží tuto povinnost vždy, lze-li očekávat náklady.

Povinnost placení úzce souvisí s povinností hrazení nákladů řízení.

Hrazení nákladů řízení je sekundární povinností. Nastupuje až poté, co náklady řízení sice byly zaplacené, ale jako projev sankční funkce nákladů řízení se jedná o povinnost jinému účastníkovi nahradit to, co již musel na nákladech zaplatit.

Jelikož byla zdravotní pojišťovna osvobozena od soudního poplatku podle vyhlášky č. 117/1998 Sb., o osvobození od soudních poplatků, soudy tuto okolnost pojaly jako příležitost aplikovat § 150 o.s.ř. a stěžovateli, ač byl plně úspěšný, ve věci pak právo na náhradu nákladů řízení nepřiznaly. Ústavní soud pak vyhověl návrhu stěžovatele s argumentací, že § 150 o.s.ř. nelze vykládat a používat bez ohledu na základní zásady, které ovlivňují hrazení nákladů řízení. Okolnosti zvláštního zřetele hodné nelze spatřovat v tom, že účastník je osvobozen od soudního poplatku, takové důvody extrémně vybočují z důvodů pro aplikaci § 150 o.s.ř. a zjevně postrádají logický smysl.

²³ Winterová, A. a kol. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2005. s. 298.

²⁴ Judikát dostupný na www.portal.justice.cz/justice2/soubor.aspx?id=71860 - 21Cdo 426/2002: Nezaplatil-li účastník zálohu na náklady důkazu, k jejímuž složení byl usnesením soudu vyzván, není to samo o sobě důvodem k tomu, aby soud neprovedl důkaz, který je potřebný ke zjištění skutkového stavu věci. Ustanovení § 141 o. s. ř. soudu neumožňuje, aby jen z důvodu nezaplacení zálohy na náklady důkazu upustil od provedení důkazu, který nařídil a který je potřebný ke zjištění skutkového stavu věci.

Fungování principů placení i hrazení nákladů řízení je ovládáno třemi zásadami – zásadou zájmovou, zásadou zavinění a zásadou úspěchu ve věci. Všechny tyto zásady se naplno projevují v civilním řízení sporném. Naopak u nesporného řízení vzhledem k jednotlivým předmětům těchto řízení o úspěchu ve věci hovořit nelze.

Zásada zájmová je spojena s povinností placení nikoli hrazení nákladů řízení. Je odvozována právě z § 140 o.s.ř., ze kterého vyplývá, že povinnost platit má ten, kdo procesní úkon činí nebo ten, v jehož zájmu se činí. K této zásadě bych mohla znovu zopakovat vše, co bylo řečeno výše o placení nákladů řízení, domnívám se však, že je to zbytečné.

2. 3. 1. Zásada zavinění

Zásadu zavinění a zásadu úspěchu ve věci lze též označovat jako zásady, které ovlivňují povinnost hrazení nákladů řízení.

Samotná zásada zavinění²⁵ se pak projevuje jak ve sporném tak i nesporném řízení a jedná se další příklad existence sankční funkce nákladů řízení. Občanský soudní řád v § 147 odst. 1 stanoví že, účastníku nebo jeho zástupci může soud uložit, aby hradili náklady řízení, které by jinak nebyly vznikly, jestliže je způsobili svým zaviněním nebo jestliže tyto náklady vznikly náhodou, která se jim přihodila. Z toho vyplývá, že odpovědnost účastníka a jeho zástupce je v tomto případě objektivní – zákon zde v podstatě zbytečně zmiňuje i zavinění, když už činí tyto osoby odpovědnými i za vis maior, jako je třeba dopravní nehoda, vykolejený vlak; a v důsledku toho dojde k odročení jednání.

Naproti tomu podle § 147 odst. 2 o.s.ř. soud může uložit svědkům, fyzickým osobám uvedeným v § 126a²⁶, znalcům, tlumočnickům nebo těm, kteří při dokazování měli nějakou povinnost, jestliže zavinili náklady řízení, které by jinak nebyly vznikly, aby je nahradili účastníkům. U těchto osob se jedná o odpovědnost subjektivní, kde je třeba vždy zkoumat zavinění. Podle mého názoru postačí i zavinění z nevědomé nedbalosti, protože každý, komu soud ukládá nějakou povinnost, např. dostavit se na jednání, předložit určitou věc, musí být o následcích nesplnění poučen, a tak tato osoba vždy musí vědět, že nejedná v souladu se zákonem.

²⁵ Též označována jako zásada odpovědnosti za zavinění nebo náhodu. Hlavsa, P., Stavínohová, J. Civilní proces a organizace soudnictví. Brno: Doplněk, 2003, s. 451.

²⁶ § 126a o.s.ř. - fyzická osoba, která má vypovídat o okolnostech, týkajících se právnické osoby a nastalých v době, kdy byla jejím statutárním orgánem nebo členem tohoto orgánu, je povinna dostavit se na předvolání k soudu v řízení, jehož účastníkem je tato právnická osoba.

Mám za to, že zákon je v § 147 odst. 1 příliš tvrdý, když „trestá“ účastníky a jejich zástupce i za náhodu. Na druhou stranu chápu, že někdo musí zaplatit cestu a ušlý výdělek osobám, které se na jednání vypravily zbytečně. De lege ferenda by výdaje, které vzniknou náhodou, mohl hradit stát, nemyslím, že by tím byl nepřiměřeně zatížen státní rozpočet.

Zbývá dodat, že zásada zavinění je částečně obsažena i v § 146 odst. 2 i odst. 3 o.s.ř.²⁷ – zavinění tu také hraje roli, ale nejedná se o zásadu zavinění v pravém slova smyslu. Náhrada zaviněných nákladů bývá označována jako separace nákladů, protože o nich soud rozhoduje ex offio zpravidla tehdy, jakmile vzniknou, tedy v jakékoli fázi řízení, a nejsou závislé na výsledku řízení - výsledek ve sporném řízení ovládá zásada úspěchu ve věci.

2. 3. 2. Zásada úspěchu ve věci

Zásada úspěchu ve věci je ústřední zásadou pro hrazení nákladů řízení, vyskytující se pouze v řízení sporném. Znovu opakuji, že řízení nesporná nemohou být, s ohledem na předmět těchto řízení, zásadou úspěchu ve věci ovládána.

Aplikaci zásady úspěchu ve věci upravuje občanský soudní řád v § 142 a následující, z čehož lze vyvodit určitá pravidla:

- 1) Účastník má právo na plnou náhradu nákladů řízení, jestliže měl ve věci plný úspěch, tedy pokud soud zcela vyhověl jeho žalobnímu petitu. Plný úspěch ve věci však může mít i žalovaný a to tehdy, byla li žaloba v plném rozsahu zamítnuta; nebo vzal li žalobce zcela žalobu zpět - nejde však o případ, kdy žalovaný zpětvzetí vyvolal u důvodně podané žaloby.
- 2) Soud může účastníkovi přiznat právo na plnou náhradu nákladů řízení, byl li jeho neúspěch pouze nepatrný – tedy bude záležet na úvaze soudu, co ještě je a co už není nepatrný neúspěch. Osobně vidím nepatrný neúspěch do 5 % předmětu řízení.

²⁷ Zavinění toho, že řízení muselo být zastaveno, může např. spočívat v tom, že účastník podal žalobu nebo jiný návrh na zahájení řízení ve věci, o níž bylo již pravomocně rozhodnuto, nebo v níž už probíhá jiné řízení, proti osobě, která nemá způsobilost být účastníkem řízení (pro nedostatek podmínek nelze v řízení pokračovat) ale také v případě, že žalobce vezme žalobu zpět (např. pro neochotu dál pokračovat v soudním sporu; opačným případem je, pokud žalobce vzal žalobu, které byla podána důvodně, zpět pro chování žalovaného – v tomto případě je na vině žalovaný a proto hradí náklady řízení – podrobněji se této otázce věnuji níže). - Usnesení Vrchního soud v Praze ze dne 13. 8. 2007 proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. května 2007 č.j. 40 Cm 56/2005-218.

3) Účastník má právo na plnou náhradu nákladů řízení, pokud výše plnění závisela na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu²⁸ - zde se jedná o případy, kdy právní základ nároku je prokázán, ale zjištění výše nároku je spojeno s obtížemi nebo je dokonce nemožné, např. určení náhrady nemajetkové újmy podle § 13 občanského zákoníku, nepoměrně nákladné určení výše způsobené škody²⁹. Nelze však zapomínat na § 142 odst. 1 a 2 o.s.ř. - i zde platí, že účastník, který má právo na plnou náhradu nákladů řízení, musí mít úspěch ve věci co do základu nároku.

4) Byl-li úspěch ve věci pouze částečný, soud buď náklady poměrně rozdělí, nebo vysloví, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů. Judikatura pak stanoví obecné pravidlo: od úspěchu odčteme neúspěch. Příklad: žalobce byl ve věci úspěšný z 80 % a žalovaný z 20 %. $80 - 20 = 60$. Žalobce má proto nárok na náhradu svých účelně vynaložených nákladů z 60%. Je však na pováženu, zda je tento systém správný. Mám za to, že spravedlnosti by bylo učiněno za dost jen tehdy, jestliže by soud vždy přesně spočítal zvlášť náklady žalobce a zvlášť náklady žalovaného. V návaznosti na výše zmiňovaný příklad, by pak podle výroku soudu byl žalovaný povinen zaplatit žalobci částku ve výši 80% nákladů, které vynaložil žalobce, a naopak by žalobce musel žalovanému zaplatit 20% z jeho vynaložených nákladů. A to by ještě soud musel podrobně u každé položky zkoumat, zda byla vynaložena účelně. Tento systém by byl však natolik zdlouhavý, že by pravděpodobně pasoval soudce do role účetního a nepřiměřeně ho brzdil v práci, což by zase kolidovalo se zásadou procesní ekonomie.

Výjimky ze zásady úspěchu ve věci jsou následující:

- Žalovaný, který neměl úspěch ve věci, má právo na náhradu nákladů řízení proti žalobci, jestliže svým chováním nezavdal příčinu k podání návrhu na zahájení řízení. Jedná se o situace, kdy zákon nepředpokládá řešení problému jinak než soudní cestou, přičemž žalovaný žádné ze svých povinností neporušil, proto nejen že nehradí náklady úspěšnému žalobci, ale sám má právo na náhradu nákladů.³⁰

²⁸ Bylo-li znalecké dokazování provedeno k prokázání nároku (např. k otázce příčinné souvislosti při rozhodování o náhradě škody), nepřichází aplikace tohoto ustanovení v úvahu. Totéž platí, netýká-li se úvaha soudu určení výše plnění, nýbrž jejím výsledkem je závěr o základu nároku (např. o míře spoluzavinění v řízení o náhradu škody). Winterová, A. a kol. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2005. s. 302.

²⁹ Winterová, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2006. s. 347.

³⁰ Jedná se o ojedinělé případy, typicky výpovědi z nájmu bytu podle § 711 a např. odst. 1 písm. a) zákona č. 40/1964, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů - potřebuje-li pronajímatel byt pro sebe, manžela, pro své děti, vnuky, zetě nebo snachu, své rodiče nebo sourozence. Písm. c) je-li potřebné z důvodu veřejného zájmu s bytem nebo s domem naložit tak, že byt nelze užívat nebo vyžaduje-li byt nebo dům opravy, při jejichž provádění nelze byt nebo dům delší dobu užívat. Písm. d) jde-li o byt, který souvisí

- Účastníci řízení o rozvod nebo neplatnost manželství anebo určení, zda tu manželství je či není, též registrované partnerství. Tyto osoby právo na náhradu nákladů nemají, soud ji však může přiznat, odůvodňují-li to okolnosti případu nebo poměry účastníků.
- § 146 odst. 1 o.s.ř. stanoví, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení podle jeho výsledku, jestliže řízení
 - a) mohlo být zahájeno i bez návrhu (zákonem vymezená nesporná řízení); to neplatí, odůvodňují-li okolnosti případu přiznání náhrady nákladů řízení;
 - b) skončilo smírem, pokud v něm nebylo o náhradě nákladů ujednáno něco jiného³¹;
 - c) bylo zastaveno.³² – např. zemře-li účastník řízení a nemá-li žádného procesního nástupce, soud z důvodu nedostatku procesních podmínek musí řízení zastavit.

V § 146 odst. 2 o.s.ř.³³ jsou skryty dvě rozdílné situace: Jestliže některý z účastníků zavinil, že řízení muselo být zastaveno, je povinen hradit jeho náklady, např. žalobce vzal žalobu zpět, protože s ohledem na délku probíhajícího řízení nechce v soudním sporu pokračovat. Byl-li však pro chování žalovaného (jiného účastníka řízení) vzat zpět návrh, který byl podán důvodně, je povinen hradit náklady řízení žalovaný (jiný účastník řízení). Tohle ustanovení je zcela zásadní: Pokud žaloba napadne na soud dříve, než žalovaný splní svou povinnost – platí náklady řízení žalovaný. V opačné situaci platí ale vše žalobce – viz sankční funkce nákladů řízení, která chrání soudy před bezdůvodnými nápady žalob na soud. Rozhodující jsou v těchto případech hodiny i minuty. Je tedy nezbytné, aby soudy evidovaly s co největší přesností okamžik nápadu žaloby na soud.

stavebně s prostory určenými k provozování obchodu nebo jiné podnikatelské činnosti a nájemce nebo vlastník těchto nebytových prostorů chce tento byt užívat.

³¹ V případě, že se tak účastníci ve smíru dohodli, vyplývá pak povinnost hradit náklady ze smíru jako hmotněprávní dohody, proto se výrok formuluje jako „žalovaný (žalobce) se zavazuje uhradit žalobci (žalovanému) náklady řízení....“ nikoli jako „je povinen“...

³² Před tím, než se soud rozhodne použít písmeno c), měl by zkoumat, zda zde nejsou důvody pro zastavení řízení podle § 146 odst. 2 o.s.ř..

³³ Z usnesení Městského soudu v Praze z 30. 1. 2001, č. j. 55 Co 9/2001 – 145: Řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví je specifickým řízením (tzv. iudicium duplex), kdy soud není vázán návrhy účastníků a je zcela nahodilý, který z podílových spoluvlastníků žalobu podá. Dohodli-li se účastníci na žalobou požadovaném vypořádání podílového spoluvlastnictví k nemovitosti, nelze ve zpětvzetí žaloby spatřovat výlučné procesní zavinění žalobců dle ustanovení § 146 odst. 2 věty první. Za takové situace žalobce ani žalovaný nemá právo na náhradu nákladů řízení.

2. 3. 3. Moderační právo soudu

Mezi další výjimky z obecných zásad, které ovlivňují hrazení nákladů řízení, lze zařadit § 150 o.s.ř.,³⁴ který stanoví: Jsou-li tu důvody hodné zvláštního zřetele, nemusí soud výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat. Jedná se tedy o opačný princip k zásadám úspěchu ve věci a zavinění, jímž zákonodárce umožnil soudu zmírnit případnou tvrdost zákona. Jinak řečeno, jsou-li v konkrétním případě důvody zvláštního zřetele hodné³⁵, soud účastníkovi, který by jinak podle pravidel obsažených v § 142 a následující o.s.ř. nárok na náhradu měl, právo na náhradu nákladů řízení nepřizná.

2. 3. 4. Účelně vynaložené náklady řízení

Občanský soudní řád v § 142 odst. 1 stanoví, že účastníku, který měl ve věci plný úspěch, přizná soud náhradu nákladů potřebných k **účelnému** uplatňování nebo bránění práva proti účastníku, který ve věci úspěch neměl. Jelikož zákon vyjmenovává jednotlivé druhy nákladů řízení pouze demonstrativně, nabízí se široká škála položek, jejichž náhradu mohou účastníci před soudem po protistraně požadovat. Otázkou je, co lze ještě požadovat za náklad řízení a co už ne. Mám za to, že to jsou veškeré účelné náklady vynaložené v příčinné souvislosti s uplatňováním nebo bráněním práva. Nelze ani přesně stanovit časový okamžik např. zahájení řízení, jelikož mezi náklady lze asi těžko zahrnout náklady

³⁴ Ustanovení § 150 o.s.ř. nelze považovat za normu, která by zakládala zcela volnou diskreci soudu ve smyslu libovůle, nýbrž jde o ustanovení, podle něhož je soud povinen zkoumat, zda ve věci neexistují zvláštní okolnosti, k nimž je třeba při stanovení povinnosti k náhradě nákladů řízení výjimečně přihlídnout. Okolnosti vhodné zvláštního zřetele však nelze spatřovat v pouze v tom, že by jejich přiznání přivedlo jednomu účastníku větší újmu než druhému. (To platí tím spíše, kdy soud nevyhověl žalobě proto, že požadavek žalobkyně na zvýšení výživného manželky je v rozporu s dobrými mravy). K této věci se vyjadřoval Ústavní soud v nálezu ze dne 26. 10. 2006, sp. zn. I. ÚS 401/06. Žalobkyně se u soudu prvního stupně domáhala zvýšení svého výživného, v čemž jí bylo vyhověno, rovněž žalovanému (stěžovateli) byla uložena povinnost k náhradě nákladů řízení. Odvolací soud rozhodl tak, že se žaloba na zvýšení výživného v celém rozsahu zamítá. Zároveň však bylo rozhodnuto, že stěžovateli se nepřiznává náhrada nákladů odvolacího řízení. Žalobkyně se domáhala zvýšení svého výživného již devět týdnů potom, co jí bylo pravomocně stanoveno a stěžovatel výživné řádně platil. Navíc stěžovatel měl ve své péči dceru, kterou měl s žalobkyní, na jejíž výživné žalobkyně ani nepřispívala. Jako důvod pro nepřiznání náhrady nákladů bylo uvedeno jen to, že mezi příjmy stěžovatele a žalobkyně je nepoměr, a že nepřiznání nákladů řízení stěžovateli nepřivede takovou újmu, jakou by jejich přiznání způsobilo žalobkyni. Ústavní soud však v tomto směru vyhověl stěžovateli, neboť bylo zasaženo do jeho práva na soudní ochranu, a výrok odvolacího soudu o nákladech řízení byl v tomto případě nelogický.

³⁵ Z usnesení Okresního soudu v Rokycanech ze dne 6. 1. 2006, sp. zn. 3C 74/2001: Majetkové, sociální a osobní poměry účastníka, který neměl v občanském soudním řízení úspěch, okolnosti, které vedly k soudnímu sporu, a postoj účastníků v průběhu řízení jsou takovými důvody hodnými zvláštního zřetele, které má na mysli § 150 o.s.ř.; na jejich základě soud může rozhodnout o nepřiznání poloviny náhrady nákladů řízení. V daném případě pak soud aplikoval § 150 o.s.ř. na základě toho, že procesně úspěšný žalobce byl v průběhu řízení osvobozen od soudního poplatku v rozsahu jedné poloviny.

vynaložené stranami, při snaze řešit spor nejdříve mimosoudní cestou. Naopak ve stejném časovém okamžiku – před zahájením řízení – sepsání žaloby je úkon právní služby, který je za náklad řízení brán již zcela automaticky. Nutno tedy dodat, že nelze stanovit jednotná pravidla pro rozlišování nákladů řízení, naopak u každého konkrétního případu je v tomto ohledu prostor pro uvážení soudu.

Do nákladů řízení nelze podřadit náklady, které vznikly účastníku v souvislosti s předsoudní korespondencí s budoucí protistranou, ať již jde o jím vynaloženou odměnu za advokáta, který v předsoudním stadiu jednal za tohoto účastníka, nebo jiné výdaje (poštovné, cestovné). Do těchto nákladů rovněž nelze zařadit výdaje účastníka na vypracování znaleckého posudku, jehož byl tento později v řízení úspěšný účastník objednatel. Bude-li totiž záviset rozhodnutí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, soud podle § 127 odst. 1 o.s.ř. po slyšení účastníků ustanoví znalce. Účastníkem předložený posudek proto bude brán pouze jako soukromý listinný důkaz (§ 129 o.s.ř.).³⁶

Co se týče přiznávání cestovného za použití osobního automobilu, znovu připomínám výše citované usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 28. 6. 2000, sp. zn. 9 Co 578/2000. Soudy již podstatě nic nenamítají, když si účastník zvolí svého právního zástupce z druhého konce republiky, poněvadž velmi podstatnou otázkou je důvěra klienta k zvolenému advokátovi.

K otázce účelnosti nákladů řízení je vhodné uvést i některá rozhodnutí v trestní věci, která (domnívám se) lze analogicky aplikovat i na civilní řízení: Uskuteční-li ustanovený obhájce jednu cestu ve prospěch dvou obviněných, které zastupuje v různých trestních věcech, nemohou být přiznány cestovní náklady v úhrnné výši pouze při vyúčtování jedné z těchto věcí. Účelně vynaložené cestovní výdaje je tu třeba chápat jako poměrnou část nákladů připadající na podíl zastupovaných osob.³⁷ Rovněž řešila judikatura případ, kdy žalovaný brojil proti přiznání nákladů žalobci spočívající v odměně za zastupování advokátkou, a to za úkon právní pomoci, kterým byla porada s klientem v délce jedné a půl hodiny s odůvodněním, že šlo o zbytečný úkon, neboť s ohledem na právní i skutkovou jednoduchost věci nebylo takové porady, i s ohledem na délku jejího

³⁶ Vrcha, Pavel. Několik poznámek k rozhodování o nákladech řízení (zejména před soudy prvního stupně). *Soudní rozhledy*. 2002, r. 8, č. 7, s. 243.

³⁷ Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 29. 3. 1995, sp. zn. 12 To 113/95.

trvání, třeba. Soudy obou stupňů však žalobcův nárok na náhradu nákladů uznaly po právu.³⁸

V rozhodovací praxi se rovněž řešily i otázky, kdy nebylo možné považovat vyjádření zástupce účastníka za účelně vynaložený náklad řízení, např. situace, kdy žalobce sice neměl se svým dovoláním úspěch a žalovaným v tomto řízení vznikly náklady spojené s jejich zastoupením advokátem v dovolacím řízení, avšak dovolací soud shledal důvody zvláštního zřetele pro nepřiznání práva na jejich náhradu žalovaným. Příčinou je, že obsah vyjádření žalovaných k dovolání není srozumitelný – zejména v případě úvah týkající se stavu příslušné právní úpravy³⁹. Nebo žádnému z účastníků řízení nebyla přiznána náhrada nákladů dovolacího řízení, neboť i když žalobkyně nebyla s dovoláním úspěšná, náklady vzniklé žalovanému nebylo rovněž možno požadovat za účelně vynaložené, jestliže vyjádření k dovolání směřovalo k věci samé, přestože šlo zjevně o dovolání opožděně podané a odmítnutí dovolání pro opožděnost nebylo žalovaným navrhováno.⁴⁰ S těmito rozhodnutími soudu se naprosto ztotožňuji, neboť pokud by byl vysloven opačný názor, advokátům a dalším právním zástupcům by se tak otevřel prostor pro účtování si, v rámci odměny za právní zastoupení, široké škály zjevně neúčelných a zbytečných úkonů.

To, že je otázka účelně vynaložených nákladů stále velmi aktuální a řeší se až na nejvyšších místech, dokládá, i když trochu starší, i náleze Ústavního soudu ze dne 24. 5. 2001. sp. zn. III. ÚS 619/2000 - *ustanovení § 101 odst. 2 druhá věta o.s.ř. , ve znění platném v době rozhodování, stanoví, že nedostaví-li se účastník řádně předvolaný, může soud věc projednat v nepřítomnosti takového účastníka. V předmětné věci však se navrhovatel řádně omluvil a navíc požádal o odročení s tím, že chce být řízení přítomen, z čehož lze vyvodit, že má na věci mimořádný zájem. V takovém případě neměl soud I. stupně ve věci jednat a měl nařízené jednání přeložit.* Náklady, které tímto vznikly protistraně, byly samozřejmě zahrnuty do nákladů, k jejichž náhradě byl povinen stěžovatel. Ústavní soud však uvedl, že tyto náklady byly vynaloženy neprávem, nadbytečně, čímž bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces.

Z výše uvedeného mi vyplývá, že v některých otázkách, jako právě svobodná volba advokáta z kterékoli části republiky, se judikatura již shoduje, na druhou stranu účelně vynaložené náklady řízení jsou stále „ožehavým“ a sporným tématem, pro jehož řešení

³⁸ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 5. 1994, sp. zn. To 3/94.

³⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2001, sp. zn. 26 Cdo 623/2001.

⁴⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2001. sp. zn. 22 Cdo 1647/2001.

není možné stanovit konkrétní pravidla. Naopak dokud se v zákoně vyskytuje ustanovení ... *nákladů potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva*, bude vždy záležet na konkrétním případě, konkrétních okolnostech a na uvážení soudu.

2. 3. 5. Rozhodování o nákladech řízení

Podle § 151 odst. 1 o.s.ř. o povinnosti k náhradě nákladů řízení rozhodne soud bez návrhu v rozhodnutí, jímž se řízení u něho končí.

O nákladech řízení může být rozhodnuto dvěma způsoby – buď je výrok o nákladech řízení součástí meritorního rozhodnutí ve věci tedy rozsudku nebo usnesení, nebo může soud o nákladech rozhodnout samostatným usnesením⁴¹. Jsou to zejména případy zaviněných nákladů § 147 o.s.ř., záměna účastníků nebo když skutečná výše nákladů není v době meritorního rozhodnutí známa. Usnesení obecně jsou vykonatelná bez ohledu na právní moc, tedy lhůta k plnění začíná běžet od okamžiku doručení usnesení nikoli od právní moci. U usnesení o nákladech řízení však tohle pravidlo neplatí. Lhůta k zaplacení náhrady nákladů řízení běží vždy až od právní moci rozhodnutí, jímž byla náhrada přiznána, a to jak v případě, že nákladový výrok je součástí rozsudku, tak v případě, že o náhradě nákladů řízení bylo rozhodnuto samostatným usnesením, např. § 147 odst. 1.⁴² Usnesení o nákladech řízení je tedy vykonatelné až po uplynutí lhůty k plnění, která běží od právní moci.

V závislosti na výsledku řízení pak výrok o nákladech řízení zní: *...žalovaný (žalobce) je povinen žalobci (žalovanému) na nákladech řízení nahradit částku ... a to 3 dnů do právní moci tohoto rozsudku - podle zásady úspěchu ve věci...; nebo ... žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení - za předpokladu, že úspěch a neúspěch ve věci byl stejný; nebo pokud úspěšné straně prokazatelně náklady nevznikly; nebo rozvod a neexistence manželství a řada dalších situací, které zákon vyjmenovává v § 144 a 146 o.s.ř....; nebo... náhrada nákladů řízení se ... nepřiznává - na základě aplikace ustanovení § 150 o.s.ř. viz moderační právo soudu; pokud se jedná o účastníka, který se*

⁴¹ Např. usnesení Krajského soudu v Plzni. sp. 11 Co 677/97 - I. Náhradu nákladů řízení nelze účastníku přiznat, pokud výslovně prohlásí, že se jí vzdává. Za takové prohlášení však nelze prohlašovat pouhé konstatování účastníka nebo jeho právního zástupce, že náklady řízení nepožaduje; takový projev není pro soud závazný. II. Ve výroku o nákladech řízení není soud vázán návrhem účastníka a může jej i překročit.

⁴² Winterová, A. a kol. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2005. s. 316- 317.

práva na přiznání náhrady nákladů vzdal⁴³, zní pak nákladový výrok ...*náhrada nákladů řízení se nepřiznává ... nikoli ... žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů - jelikož účastník podle zákona právo má, jen se ho vzdal.*

Výrok o nákladech řízení musí být dostatečně odůvodněn se všemi náležitostmi stejně jako samotné rozhodnutí ve věci, jinak by totiž nebylo možné danou věc přezkoumat v rámci odvolacího řízení §219 a odst. 1 písm. b) o.s.ř.. Existují však názory, že otázce odůvodňování nákladů řízení není soudy věnována patřičná pozornost, zejména pak soudy prvního stupně.⁴⁴ Lze uvést z usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 30. 3. 2001, sp. zn. 12 Co 325/2000 – Za situace, kdy se okresní soud vůbec nezabývá okolnostmi, na základě nichž dospěl k závěru, že je na místě aplikace ust. § 146 odst. 1 písm. c) o.s.ř., resp. důvody, za kterých nelze aplikovat § 146 odst. 2 o.s.ř., je v napadené části nepřezkoumatelné. Soud prvního stupně totiž v odůvodnění uvedl, že použil § 146 odst. 1 písm. c), jelikož neměl důvod použít 2. odstavce., což nelze považovat za dostatečné odůvodnění. Obdobné nedostatečné odůvodnění obsahuje i např. usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 18. 10. 2001, sp. zn. 10 Co 611/2001.⁴⁵

V praxi se běžně neodůvodňují výdaje advokátů na cestovné. Rozhodnutí o nákladech řízení obsahuje jen konečnou cifru bez konkrétní specifikace jednotlivých položek, jako je typ vozidla, SPZ, průměrná spotřeba jakého paliva, vzdálenost sídla advokáta a procesního soudu či prováděné procesního úkonu⁴⁶... Otázkou zůstává, zda je takovéto podrobné odůvodnění nutné. Jako účastníka, který by musel náklady řízení uhradit, by mě to samozřejmě zajímalo, na druhou stranu chápu, že sáhodlouhá odůvodňování rozhodnutí zpomalují rozhodovací činnost soudu.

Rozhodnutí o nákladech řízení je tedy stejně důležité jako rozhodnutí ve věci samé. Zejména je nutné věnovat dostatečnou pečlivost odůvodnění, tak jak to stanoví § 157 odst. 2 o.s.ř. ve vazbě na § 167 odst. 2 o.s.ř., což se analogicky vztahuje i na nákladový výrok,

⁴³ Pokud odvolací soud odůvodnil výrok o nákladech řízení o tom, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení, tím, že nárok na náhradu nebyl uplatněn, je takové odůvodnění v rozporu se zákonnou úpravou, jež stanoví, že soud o nákladech řízení rozhoduje i bez návrhu – podrobněji nález Ústavního soudu ze dne 26. 3. 2009, sp. zn. III. ÚS 892/08. (V daném případě se nejednalo o vzdání se práva na náhradu nákladů řízení, ač to tak odvolací soud pojal; vzdání se práva na náhradu nákladů nelze odvozovat z nečinnosti účastníka, naopak z jeho výslovného projevu vůči soudu, poté co je účastník náležitě poučen.)

⁴⁴ Vrcha, Pavel. Několik poznámek k rozhodování o nákladech řízení (zejména před soudy prvního stupně). *Soudní rozhledy*. 2002, roč. 8, č. 7, s. 237.

⁴⁵ Soud prvního stupně rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení s odkazem na § 150 o.s.ř.. Důvody pro aplikaci tohoto ustanovení spatřoval v sociální situaci žalované, která uvedla, že je prozatímne nezaměstnaná, vyživovací povinnost má k 1 dítěti, dálkově studuje, manžel má sezónní příjmy...Niměně odvolací uvedl, že z napadeného rozsudku nelze zjistit, z jakých důkazních prostředků soud vycházel, proto napadený nákladový výrok zrušil.

⁴⁶ Vrcha, Pavel. Několik poznámek k rozhodování o nákladech řízení (zejména před soudy prvního stupně). *Soudní rozhledy*. 2002, roč. 8, č. 7, s. 239.

jinak by nebylo možné dané rozhodnutí přezkoumat v rámci odvolacího řízení. Ať už bylo o nákladech řízení rozhodnuto v rámci rozsudku nebo samostatného usnesení, je odvolání přípustné⁴⁷. Nicméně, podle § 202 odst. 2 o.s.ř. odvolání není přípustné proti **rozsudku**, jímž bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 10 000 Kč - souhrnná novela o.s.ř. tuto částku zvýšila z 2 000 Kč na 10 000 Kč; k příslušenství pohledávky se přitom nepřihlíží; to neplatí u rozsudku pro uznání a u rozsudku pro zmeškání. Znamená to tedy, že u peněžitého plnění nepřevyšující částku 10 000 Kč se nelze odvolat ani proti vedlejšímu výroku rozsudku – což je právě nákladový výrok. Zde dochází k určitému paradoxu, protože pokud by bylo ve věci rozhodnuto **usnesením** nebo samostatným usnesením jen o nákladech řízení, zákon odvolání nezakazuje, ani pokud se jedná o částky nižší než 10 000 Kč. Tento systém osobně nepovažuji za spravedlivý, pokud je úmyslem tohoto zákazu snížit počet nápadů žalob na soud, ať tedy de lege ferenda je nepřípustné i odvolání proti usnesení do částky 10 000 Kč.

⁴⁷ Soudní poplatek za odvolací řízení proti rozhodnutí o nákladech řízení se již znovu nevybírání!!! Viz Sazebník poplatků položka 17 bod 8).

3. Náklady právního zastoupení

Některé druhy nákladů řízení lze teoreticky zahrnout do zvláštní kategorie představující náklady právního zastoupení.

Náklady právního zastoupení tvoří účtovatelné položky za poskytování právních služeb, mezi něž lze zařadit: odměnu za zastupování, náhradu hotových výdajů, včetně cestovních výdajů, a náhradu za daň z přidané hodnoty. V praxi se pak do nákladů řízení, ve kterém byl účastník zastoupen, v některých zákonem stanovených případech započítává i tzv. náhrada za promeškaný čas, byť není v § 138 o.s.ř. jako druh nákladů řízení výslovně uvedena - viz kapitola Náhrada za promeškaný čas.

Odměna za zastupování patří k nákladům řízení, jen je-li zástupcem advokát nebo notář v rozsahu svého oprávnění stanoveného zvláštními právními předpisy anebo patentový zástupce v rozsahu oprávnění stanoveného zvláštními právními předpisy⁴⁸.

⁴⁸ Právo účastníka řízení zvolit si notáře jako právního zástupce umožňuje § 25 a o.s.ř.: Účastník si může zvolit zástupcem též notáře; notář může účastníka zastupovat jen v rozsahu svého oprávnění stanoveného zvláštními předpisy (tímto předpisem je již výše zmiňovaný zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů). Co se týče výše (mimosmluvní) odměny notáře za poskytování právní pomoci, tak se podle § 10 vyhlášky č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví, ve znění pozdějších předpisů, použije vyhláška č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů. Stejně jako u advokátů též připadá v úvahu i smluvní odměna.

Ale pro účely rozhodování o náhradě nákladů řízení pro určení výše odměny za zastupování účastníka notářem v občanském soudním řízení se použije vyhláška č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů.

Právo účastníka řízení zvolit si patentového zástupce jako právního zástupce upravuje § 25 b o.s.ř.: S výjimkou dovolání si účastník může zvolit zástupcem též patentového zástupce; patentový zástupce může účastníka zastupovat jen v rozsahu oprávnění stanoveného zvláštním právním předpisem – zákon č. 417/2004 Sb., o patentových zástupcích a o změně zákona o opatřeních na ochranu průmyslového vlastnictví, ve znění pozdějších předpisů.

Podle § 7 pravidel profesní etiky a soutěže patentových zástupců (stavovský předpis; ve znění platném a účinném od 12. 10. 2007) - Patentový zástupce předem poskytne klientovi pravdivé informace o očekávaném rozsahu svých výkonů a na jeho žádost mu objasní způsob výpočtu a výši smluvní odměny.

Patentový zástupce může od klienta požadovat přiměřenou zálohu na odměnu - § 40 zákona č. 417/2004 Sb., která nesmí být ve zřejmém nepoměru ke střízlivému odhadu celkové odměny a očekávaných hotových výdajů.

Souhrnná novela o.s.ř. (7/2009 Sb.) rovněž vypustila ustanovení, podle kterého se na mimosmluvní odměnu patentových zástupců též použila vyhláška č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů. Takže nyní neexistuje žádný právní předpis, který by patentovým zástupcům stanovil kolik účtovat za své služby; veškeré úkony jsou tedy vykonávány na smluvním principu, přičemž každý patentový zástupce má svůj vlastní orientační ceník služeb „tarif minimálních úkonů“, který pak na požádání předloží případným klientům.

Hotové výdaje zástupců byly sice rozebrány jako druh nákladů řízení výše, nicméně se jimi ještě budu zabývat v kapitole Hotové výdaje advokáta jako zástupce účastníka řízení. Ačkoli notáři i patentoví zástupci jsou nepochybně zajímavým tématem, dále svoji práci zaměřuji výhradně na náklady právního zastoupení - **advokáta**.

3. 1. Odměna advokáta za zastupování

Odměna advokáta je zpravidla největší položkou nákladů řízení, a proto je také nejvíce sledována jak laickou tak i odbornou veřejností. Mohu tvrdit, že právě odměna advokáta má rozhodující vliv na počet právě probíhajících řízení před soudy v České republice.

Výkon advokacie je ve své podstatě podnikatelskou činností - podle § 2 odst. 2 obchodního zákoníku⁴⁹. Na základě uzavření smlouvy o poskytnutí právní pomoci, vzniká advokátovi povinnost poskytnout právní službu a klientovi povinnost zaplatit advokátovi odměnu. Advokát je tedy povinen plnit převzaté závazky, nový závazek nebo ručení za cizí závazek smí převzít jen tehdy, je-li si jist jeho splněním – tak to stanoví Pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky v článku 4 - text stanovského předpisu České advokátní komory, schválený usnesením představenstva ČAK pod číslem 1/1997 – tato Pravidla jsou též nazývaná jako etický kodex. Velmi utopický se mi ale jeví článek 6 odst. 1 Pravidel profesionální etiky, který stanoví, že oprávněné zájmy klienta mají přednost před vlastními zájmy advokáta i před jeho ohledem na jiné advokáty. Nejsem si jistá, zda tohle ustanovení není v praxi spíše obsoletní. Můj názor tak vznikl jako reakce na případy, kdy advokáti souhlasí se zastupováním v předem prohraných případech nebo ve věcech, s nimiž nemají žádné zkušenosti, a ještě k tomu na závěr naučtují klientovi vše, co jim zákon dovoluje.⁵⁰

Ale pro účely rozhodování o náhradě nákladů řízení pro určení výše odměny za zastupování účastníka patentovým zástupcem v občanském soudním řízení se použije vyhláška č. 484/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁹Podle § 2 odst. 2 obchodního zákoníku – Advokát patří mezi osoby, které podnikají na základě jiného než živnostenského oprávnění podle zvláštních předpisů - tím je zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁰ Čl. 4 Pravidel profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky - Advokát je všeobecně povinen poctivým, čestným a slušným chováním přispívat k důstojnosti a vážnosti advokátního stavu.

Čl. 8 Pravidel profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky - Ve věci, v níž nemá dostatek zkušeností nebo speciálních znalostí, odmítne advokát poskytnutí právní služby, ledaže žadatel po vysvětlení souhlasí, aby právní služba byla poskytnuta; v takovém případě advokát zpravidla postupuje ve spolupráci s jiným advokátem nebo s jiným odborníkem.

V žádném případě tím nechci snižovat důstojnost advokátského stavu, naopak věřím, že stále existují takoví, kteří staví zájmy klienta na první místo a za svoji práci mnohdy účtují „směšně nízkou“ odměnu.

Následující kapitoly jsou tedy věnovány odměně advokáta za zastupování jako základnímu druhu nákladů řízení.

3. 1. 1. Smluvní odměna

Obecně existují dva základní způsoby jako účtovat odměnu advokáta za poskytnuté služby, a sice smluvní nebo mimosmluvní, další varianty jsou pak kombinace těchto možností.

Ve vztahu advokát – klient pak bývá mnohem více využívána právě odměna smluvní. Vyhláška č. 177/1996 Sb., odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, v § 3 definuje smluvní odměnu tímto způsobem: Smluvní odměna je ujednáním mezi advokátem a klientem o částce, za niž bude právní služba poskytnuta, anebo o způsobu jejího určení. Přestavuje tedy finanční podmínky advokáta, za nichž je ochoten se dané věci ujmout.

Smluvní odměnu lze dohodnout ústně, písemně i konkludentně, a to jak před poskytnutím právní pomoci, tak i po jejím poskytnutí. Advokát jako zkušenější a silnější smluvní strana samozřejmě ví, která forma odměny pro něj bude v dané věci výhodnější. Proto, i když bývá dohodnuta smluvní odměna, je advokát povinen poučit klienta o možnosti využití mimosmluvní odměny a poskytnout mu veškeré informace, které pak usnadní klientovo rozhodování.⁵¹ Rovněž by měl klienta poučit o možnosti využít bezplatnou právní pomoc - viz osvobození od soudních poplatků, právo na ustanovení zástupce z řad advokátů.

Obdobně i § 16 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, - Advokát je povinen chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy klienta a řídit se jeho pokyny. Pokyny klienta však není vázán, jsou-li v rozporu s právním nebo stavovským předpisem; o tom je advokát povinen klienta přiměřeně poučit. Při výkonu advokacie je advokát povinen jednat čestně a svědomitě; je povinen využívat důsledně všechny zákonné prostředky a v jejich rámci uplatnit v zájmu klienta vše, co podle svého přesvědčení pokládá za prospěšné.

Taktéž § 17 zákona o advokacii - Advokát postupuje při výkonu advokacie tak, aby nesnižoval důstojnost advokátního stavu; za tím účelem je zejména povinen dodržovat pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže.

⁵¹ Čl. 9 Pravidel profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky - Advokát je povinen klienta řádně informovat jak vyřizování jeho věci postupuje a poskytovat mu včas vysvětlení a podklady potřebné pro uvážení dalších příkazů.

Smluvní odměna tedy bývá zakotvena ve smlouvě o poskytnutí právní pomoci nebo v samostatné smlouvě. Nabízí se široká škála druhů smluv, které lze využít: inominátní smlouvu podle § 269 odst. 2 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, nebo inominátní smlouvu podle § 51 občanského zákoníku; smlouvu mandátní podle § 566 obchodního zákoníku, smlouvu příkazní podle § 724 občanského zákoníku, apod. Nicméně je zapotřebí dobře zvážit všechny výhody a nevýhody mezi uzavřením smlouvy podle obchodního nebo podle občanského zákoníku. Zejména pak půjde o otázku promlčení.⁵²

Jako každou smlouvu, lze i tu o poskytnutí právní pomoci vypovědět. Neplatná by byla ta smlouva, která by klienta „trestala“ za to, že ji advokátovi vypověděl. Výpověď je právem smluvní strany, nikoli povinností, která byla porušena. Sankci za porušení smluvní povinnosti lze samozřejmě sjednat také, např. z důvodů opožděných plateb klientů... Pokud existuje zvlášť smlouva o poskytnutí právní pomoci a zvlášť dohoda o odměně, při sporu z nezaplacené odměny, pokud advokát předloží tuto dohodu jako důkaz soudu, nehrozí, že by porušil povinnost mlčenlivosti, tak jak ji ukládá zákon o advokacii.⁵³

Ke smlouvě o poskytnutí právní pomoci chci dodat, že jí nelze s ohledem na střet zájmů uzavřít vždy. Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, v § 19 stanoví případy, kdy je povinen advokát poskytnutí právních služeb odmítnout:

- a) jestliže v téže věci nebo ve věci související již poskytl právní služby jinému, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá,
- b) jestliže osobě, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o právní služby žádá, poskytl již v téže věci nebo věci související právní služby advokát, s nímž vykonává advokacii ve společně, nebo v případě zaměstnaného advokáta advokát, který je jeho zaměstnavatelem, anebo advokát, který je zaměstnancem stejného zaměstnavatele,
- c) jestliže by informace, kterou má o jiném klientovi nebo o bývalém klientovi, mohla toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá, neoprávněně zvýhodnit,

⁵² Obecná promlčecí lhůta podle § 101 občanského zákoníku jsou tři roky, naproti tomu v obchodním zákoníku podle § 397 jsou to čtyři roky.

Samostatnou otázkou – odlišnou od problematiky promlčení odměny - představuje splatnost a promlčení náhrady nákladů, které advokát vynaložil ve věci klienta. Svou hmotně právní povahou půjde o nárok z bezdůvodného obohacení, tedy podle § 451 občanského zákoníku. Zákon tu už speciálně dělí promlčecí dobu na objektivní - 3letá a 10letá, šlo li o úmyslné bezdůvodné obohacení; a subjektivní – 2letá. Zoulik, František. K otázce promlčení nároku na odměnu advokáta za poskytnuté právní služby. *Bulletin advokacie*, 2002, č. 2, s. 31 – 33.

⁵³ *Bulletin advokacie*, 2006, zvláštní číslo, advokátní tarif, s. 17; § 20 zákona o advokacii ukládá advokátům povinnost zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděl v souvislosti s poskytováním právních služeb. Pokud tedy byla soudu předložena pouze dohoda o odměně, uvede advokát pouze osobní údaje klienta, v rámci označení žalovaného, a všechny ostatní skutečnosti zůstávají i nadále utajeny.

- d) jestliže se projednání věci se zúčastnil advokát, případně osoba advokátovi blízká
- e) jestliže zájmy toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá, jsou v rozporu se zájmy advokáta nebo osoby advokátovi blízké.

Česká advokátní komora uvádí, že v poslední době začalo v České republice rapidně přibývat střetů zájmů, do nichž jsou zapleteny místní advokátní kanceláře. Zvyšující se poptávka klientů po právních službách tak tlačí právníky k obcházení stavovské etiky. Podle ČAK je důvodem enormního nárůstu konfliktních situací nenasytenost českého trhu právních služeb a snaha právníků získat nové klienty, v důsledku čehož musí kontrolní rada a kárná komise - nezávislé orgány, jejichž úkolem je prošetřovat možná pochybení právníků - každý rok řešit víc a víc stížností na advokáty a možné střety zájmů.⁵⁴

Smluvní odměna nemá (skoro) žádné absolutní hranice: její výše se odvíjí od vzdálenosti sídla advokáta, jeho věhlasu, jazykových znalostí, zaměření, složitosti věci i osobních poměrů advokáta.⁵⁵ Jediné co může výši smluvní odměny skutečně ovlivnit je ustanovení čl. 10 Pravidel profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky.⁵⁶

Základním pravidlem je, že smluvní odměna musí být přiměřená⁵⁷. Nesmí být ve zřejmém nepoměru k hodnotě a složitosti věci. S hodnotou věci pracuje advokátní tarif v § 8.⁵⁸ Při posuzování přiměřenosti smluvní odměny se přihlédnou zejména k⁵⁹:

- 1) poměru vyjednávacích schopností a možností advokáta a klienta – advokát, jako strana s většími znalostmi práva, toho nesmí při sjednávání odměny na úkor klienta zneužívat
- 2) k rozsahu informací klienta o poměrech na trhu právních služeb⁶⁰

⁵⁴ Článek *S vysokou poptávkou po právních službách se rojí střety zájmů* dostupný na <http://www.cak.cz>

⁵⁵ Kovářová, Daniela. *Dobrý advokát: kde ho najít a jak ho ocenit? Právo a rodina*. 2005, č. 2, s. 6.

⁵⁶ Pravidly profesionální etiky jsou vázání – tedy nejen při sjednávání odměny: všichni advokáti zapsaní v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou, advokátní koncipienti zapsaní v seznamu advokátních koncipientů vedeném Komorou - pro ně etický kodex platí přiměřeně; přiměřeně platí i pro veřejnou obchodní společnost advokátů.

⁵⁷ Za přiměřenou např. ve věcech převodů nemovitostí nelze považovat odměnu ve výši provize realitních kanceláří. Rovněž nepřiměřená odměna je odměna stanovená podílem na výsledku věci, pokud je tento podíl vyšší než 25 %. *Bulletin advokacie*, 2006, zvláštní číslo, s. 14 – 16.

⁵⁸ Není-li stanoveno jinak, považuje se za tarifní hodnotu výše peněžitého plnění nebo cena věci anebo práva a jejich příslušenství v době započetí úkonu právní služby, jichž se právní služba týká; za cenu práva se považuje jak hodnota pohledávky, tak i závazku.

⁵⁹ Hulva, Tomáš. *Přehled judikatury ve věcech vyúčtování služeb advokátem*. Praha: Aspi, a. s., 2007 str. 13 – 14. Autor dělí ty to skutečnosti na objektivní a subjektivní. Jako objektivní chápe hodnotu a složitost věci, jako subjektivní pak všechny další výše uvedené skutečnosti. Neztotožňuji se s jeho názorem, že v otázce povahy a doby trvání vztahů mezi advokátem a klientem při poskytování právních služeb, ovlivní tyto skutečnosti výši smluvní odměny pouze minimálně. Právě naopak domnívám se, že čím spolehlivější advokát tím vyšší odměna, a to několikanásobně.

⁶⁰ Čl. 10 Pravidel profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky - Advokát nesmí uzavřít s klientem smlouvu, jíž by se klient zavázal k plnění advokátovi za podmínek pro sebe nevýhodných, ledaže

- 3) ke speciálnímu znalostem, zkušenostem a k pověsti a schopnostem advokáta
- 4) k povaze a době trvání vztahů mezi advokátem a klientem při poskytování právních služeb
- 5) k časovým požadavkům klienta na vyřízení věci – pokud bude muset advokát z důvodu právního zastupování klienta odmítnout nebo pozdržet jiné věci, oprávněně bude požadovat vyšší odměnu, v opačném případě - pokud by se zastupováním souhlasil a následně se věci nevěnoval, by došlo k rozporu s etickými pravidly
- 6) k obtížnosti a novosti skutkových i právních problémů - náročné případy, vyžadující sáhodlouhé studování soudního spisu, časová tíseň k provedení právního úkonu, nutnost častých návštěv klienta např. ve vazbě, ve výkonu trestu; studium cizojazyčné literatury... bude zcela na místě požadavek advokáta na vysokou odměnu.

Nutno dodat, že směrem dolů není odměna advokáta ničím limitována a nic nebrání advokátovi, aby poskytl právní pomoc zcela zdarma. V této souvislosti musím zmínit otázku bezplatné právní pomoci. Právní úprava bezplatné právní pomoci v České republice je roztržštěná ve vícero zákonech - např. již několikrát zmiňovaný § 30 o.s.ř. – právo na ustanovení právního zástupce, nebo zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů, který garantuje právní pomoc v zákonem stanovených případech pomocí ustanovených obhájců. Pokusem odstranit tento nedostatek byl návrh zákona o zajištění právní pomoci⁶¹, jehož předložení poslanecké sněmovně zhatila demise vlády na jaře roku

měl klient přiměřenou možnost poradit se o smlouvě s jiným nezávislým advokátem a smlouva byla uzavřena písemně.

⁶¹ Účelem návrhu zákona bylo vytvořit systém poskytování právní pomoci a zabezpečit její poskytování fyzickým osobám a právnickým osobám, které nejsou založeny za účelem podnikání, které v důsledku své materiální potřeby nemohou využívat právní služby k tomu, aby mohly řádně uplatnit a ochránit svá práva.

Návrh zákona počítá se 2 úrovněmi poskytování právní pomoci:

Základní právní pomoc (základní úroveň právní pomoci) – základní právní pomoc spočívá v sepisování listin a v poskytování právních porad a konzultací směřujících k nalezení nejvhodnějšího postupu k uplatnění a ochraně práv žadatele mimo nebo před zahájením soudního nebo jiného právního řízení.

Rozšířená právní pomoc (rozšířená úroveň právní pomoci) – spočívá v zastupování v řízení před soudy nebo jinými orgány (například ve správním řízení, při mediaci, v rozhodčím řízení, řízením před orgány samosprávy atp.).

Za příjemce právní pomoci se má považovat každá fyzická nebo právnická osoba, která splní podmínky pro přiznání právní pomoci dle tohoto zákona.

Dále návrh stanoví, že právní pomoc podle tohoto zákona budou poskytovat subjekty zapsané do registru poskytovatelů právní pomoci (dále jen „registr“), který povede Ministerstvo spravedlnosti.

Do registru budou **na svou žádost** zapsáni:

advokáti;

jiné osoby, které vykonávají specializované právní poradenství podle zvláštních zákonů (například patentoví zástupci, daňoví poradci nebo notáři.); nevládní neziskové organizace a

vysoké školy poskytující vzdělání v magisterském studijním programu právo a právní věda (dále jen „vysoké školy“).

Do registru budou **povinně** (bez žádosti) zapsáni:

advokátní koncipienti, justiční čekatelé, právní čekatelé a notářští čekatelé.

2009. V současné době lze ještě, mimo výše uvedené případy, využít § 18 odst. 2 zákona o advokacii, který stanoví že, ten, kdo nesplňuje podmínky pro ustanovení advokáta soudem podle zvláštních právních předpisů, např. občanského soudního řádu, soudního řádu správního, trestního řádu, a ani se nemůže domoci poskytnutí právních služeb podle tohoto zákona, má právo, aby mu Komora na základě jeho včasného návrhu advokáta určila.⁶² V tomto případě, na rozdíl od situace, kdy je advokát ustanoven ex offio - kdy odměnu ustanovenému advokátovi platí stát, je právní služba povinně poskytnuta za sníženou odměnu nebo zcela zdarma⁶³.

3. 1. 1 Formy smluvní odměny

Finanční nároky advokáta lze dohodnout následujícími způsoby:

Časová odměna, též označována jako *hodinová*, je odměna, jejíž konečná výše se promítne v závislosti na tom, kolik času advokát dané věci věnoval. Advokát s klientem zvolí určitou časovou jednotku, nejčastěji hodinu, ale mohou to být i minuty, týdny, měsíce atd., kterou pak vynásobí určitou částkou, na které se shodli. Pokud jde o hodiny, záleží pak pouze na domluvě advokáta s klientem, zda se budou počítat pouze celé hodiny, nebo i každá započatá část. Z tohoto důvodu je nezbytné přesně zaznamenávat čas strávený v rámci každé věci.

Hodinová sazba advokátních kanceláří je různá, nejčastěji se částka za jednu hodinu pohybuje v rozmezí 500 až 5000 Kč⁶⁴. S požadavkem na vyšší honorář se lze setkat u advokátů s úzkou specializací jako je právo duševního vlastnictví, u nadnárodních advokátních společností, a v neposlední řadě, čím víc zaměstnanců advokát má, tím větší požadavky na provoz kanceláře a tím vyšší nároky na odměnu.

⁶² Základní podmínky pro určení advokáta k poskytnutí právní služby jsou:

- včasnost podané žádosti

- žadatel nesplňuje podmínky pro ustanovení advokáta soudem (tzv. ex-offio) a současně se žadatel nedomohl poskytnutí právní služby způsobem v zákoně uvedeným (prohlášení nejméně 2 advokátů, kteří odmítli právní pomoc poskytnout)

- jedná se o jednu konkrétní právní službu, která nezbytně nutně, resp. povinně vyžaduje zastoupení advokátem. Advokáty ČAK neurčuje k právním službám, kde není zastoupení advokátem vyžadováno a není nezbytně nutné a rovněž ne ke generálnímu zastupování žadatele v různých kauzách.

⁶³ Právě z toho důvodu, že právní služby mají být určeným advokátem poskytnuty bezplatně nebo za sníženou odměnu, Komora dbá na to, aby k takovému poskytnutí právních služeb byli advokáti určováni rovnoměrně, a to i s ohledem na složitost věci, ve které mají být právní služby poskytnuty, a na možné náklady, které mohou určenému advokátovi v souvislosti s poskytnutím právních služeb vzniknout.

⁶⁴ Patěk, Daniel. Advokát, klienta a peníze. *Právní rádce*. 2005, č. 9, r. 13, s. 8.

Advokátní tarif v § 4 odst. 2 stanoví že, jestliže advokát ve smlouvě o časové odměně provedl odhad její celkové výše, je povinen předem písemně upozornit klienta na podstatné překročení původně odhadnuté výše odměny advokáta; jinak se nemůže domáhat zaplacení té části odměny advokáta, o kterou byl původní odhad její výše překročen. Z tohoto důvodu bych časový odhad neuváděla v dohodě o odměně, pouze bych klienta nezávazně informovala o předpokládané době strávené vyřízením věci.

Obecně je tato forma odměny využívána nejčastěji, protože je nejlépe srozumitelná oběma smluvním stranám.

Úkonová odměna se odvíjí podle počtu úkonů, které ve věci advokát podnikl. Jelikož je smluvní odměna založena na principu smluvní volnosti, je možné dohodnout, že za úkony ve věci budou považovány i jiné úkony, než jak je vyjmenovává advokátní tarif v § 11 - lze tedy dohodnout, že úkonem právní služby, za který advokát dostane zaplacení, je např. sepsání dopisů, zjišťování určitých informací pro klienta atd.. Tento postup naopak nelze aplikovat u mimosmluvní odměny, jelikož platí zákaz svévolného rozšiřování úkonů právní služby.⁶⁵

Paušální, též označována jako *fixní*, je odměna již od počátku stanovená přesnou částkou – v podstatě konečná suma za vyřízení věci. Tuto částku je pak povinen klient advokátovi zaplatit bez ohledu na množství a kvalitu odvedené práce. Není ale nutné paušalizovat celou odměnu, mohou to být jen některé úkony ve věci nebo pouze jediný právní úkon. S ohledem na to, že není možné dopředu na 100 % určit výsledek sporu, tak bych paušální odměnu raději nevolila, ač tento systém může být výhodný např. pro podnikatele, kteří takto mohou počítat s výdaji za právní zastoupení do budoucna.

Podílová odměna⁶⁶ – je odměna určena podílem z hodnoty věci. Existují dvě rozdílné varianty této odměny. První – odměna advokáta je smluvně určena např. jako 10% z žalované částky bez ohledu na výsledek sporu – takto stanovená odměna je zcela v souladu s Pravidly profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky. Druhá – kdy odměna advokáta je stanovena podílem na výsledku sporu⁶⁷. Z toho vyplývá, že advokát dostane odměnu jen v případě, že jeho klient bude ve sporu úspěšný. Nicméně tento způsob odměny není právním systémem v České republice naplno podporován, a

⁶⁵ Jistou možnost představuje § 11 odst. 3 AT, více k této otázce je uvedeno v kapitole Mimosmluvní odměna podle advokátního tarifu.

⁶⁶ Podílové odměně je podrobněji věnována kapitola Komparace podílové odměny v ČR a v provincii Ontario.

⁶⁷ Hulva, Tomáš. *Přehled judikatury ve věcech vyúčtování služeb advokátem*. Praha: Aspi, a. s., 2007 str. 15.

takovou to odměnu lze dohodnout jen za určitých okolností.⁶⁸ Na smluvním principu pak lze kombinovat výše uvedené druhy i s mimosmluvní formou, např.: zpočátku dohodnutá hodinová odměna, je nahrazena tarifní sazbou podle advokátního tarifu v okamžiku, kdy odměna advokáta za určitý právní úkon by byla nepoměrně vyšší ve vztahu k hodinové sazbě, než kolik by si advokát běžně za úkon účtoval⁶⁹.

Smluvní odměna tedy bývá využívána mnohem častěji než mimosmluvní právě s ohledem na princip: „co není zakázáno, je dovoleno“, což zpravidla nejlépe uspokojí zájmy klienta i advokáta.

3. 1. 2. Odměna podle advokátního tarifu

V rámci advokátova nároku na odměnu platí následující pravidlo:

Byla-li dohodnuta smluvní odměna, je jí povinen klient advokátovi zaplatit bez ohledu na výsledek sporu a bez ohledu na to, že smluvní odměna je vyšší než ta, kterou by jinak musel advokátovi zaplatit ze zákona. Pouze pokud neexistuje ujednání o smluvní odměně, řídí se výše odměny⁷⁰ advokáta za poskytnutou právní službu vyhláškou č.177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů.

Advokátní tarif slouží ke stanovení odměny⁷¹ nejen v oblasti práva občanského, ale rovněž i ve správních a trestních věcech⁷². Výpočet odměny je založen na počtu jednotlivých úkonů právní služby, které ve věci advokát učiní.⁷³ Nejprve je nutné zjistit hodnotu jednoho úkonu advokáta, dále sečíst všechny ve věci provedené úkony a násobit je hodnotou za jeden úkon. Takto se získá čistá hodnota odměny advokáta.

⁶⁸ Čl. 10 Pravidel profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky - Advokát nesmí sjednat smluvní odměnu stanovenou podílem na výsledku věci, ledaže jsou pro to důvody zvláštního zřetele hodné, zejména důvody majetkové nebo sociální, a odměna je přiměřená podle odst. 2 a odst. 3.

⁶⁹ Hulva, Tomáš. *Přehled judikatury ve věcech vyúčtování služeb advokátem*. Praha: Aspi, a. s., 2007 str. 16.

⁷⁰ Zmocňovací ustanovení § 22 zákona o advokacii - Advokacie se vykonává zpravidla za odměnu; od klienta lze žádat přiměřenou zálohu; zaměstnaný advokát vykonává advokacii za mzdu, kterou mu poskytuje jeho zaměstnavatel; způsob určení odměny a náhrad advokáta, který vykonává advokacii samostatně nebo společně s jinými advokáty, případně i jejich výši, stanoví Ministerstvo spravedlnosti po předchozím vyjádření Komory vyhláškou.

⁷¹ Je vhodné znovu připomenout, že advokátní tarif se používá i pro stanovení mimosmluvní odměny notáře za poskytování právní pomoci, nadále je ale práce zaměřena výhradně na advokáta.

⁷² Tato práce se věnuje pouze oblasti občanského práva, obsahuje však i některé otázky z práva trestního, které uvádím z důvodu možnosti obdobného použití v civilním procesu.

⁷³ Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem, ze dne 30. 10. 2007, sp. zn. 10 Co 916/2007 - Advokátu náleží odměna a náhrady podle advokátních tarifů i za úkony, jež byly učiněny v občanském soudním řízení jeho zaměstnancem jako dalším zástupcem ve smyslu ust. § 25 odst. 2 o.s.ř..

Advokátní tarif v § 11 odst. 1, 2, 3 přiznává advokátovi odměnu za následující právní úkony:

(1) a) převzetí a příprava zastoupení nebo obhajoby na základě smlouvy o poskytnutí právních služeb – jelikož písm. c) stanoví *další porada s klientem...*, patří sem zároveň i první porada klientem, bez ohledu na délku se stále jedná o jeden úkon právní služby

b) první porada s klientem včetně převzetí a přípravy zastoupení nebo obhajoby, je-li klientovi zástupce nebo obhájce ustanoven soudem – judikatura se nemůže shodnout na tom, zda první porada s klientem musí skutečně proběhnout⁷⁴

c) **další** porada s klientem přesahující jednu hodinu – jde-li o poradu mnohahodinovou, nelze na rozdíl od písm. g), vydělit délku této porady dvěma a počítat si tak více právních úkonů, i když advokát radí klientovi nepřetržitě např. 5 hodin, stále jde o jeden úkon právní služby; stejně tak není možné sčítat kratší úseky dohromady

d) písemné podání soudu nebo jinému orgánu týkající se věci samé, - ne vždy ale náleží advokátovi odměna, zvláště pokud jde o úkon pro klienta bezvýznamný⁷⁵; úkon musí ve věci učinit advokát nikoli účastník, jinak si za tento úkon nelze účtovat odměnu⁷⁶

e) účast při vyšetřovacích úkonech v přípravném řízení, a to každé započaté dvě hodiny,

f) prostudování spisu při skončení vyšetřování, a to každé započaté dvě hodiny,

g) účast při úkonu správního nebo jiného orgánu, účast na jednání před soudem nebo jiným orgánem, a to každé započaté dvě hodiny – je-li jednání odročeno na další den, jedná se o další úkon právní služby; je-li však řízení přerušeno v jeden den na déle jak 30 minut může advokát požadovat náhradu za promeškaný čas podle § 14 AT, kratší pauza mezi jednáním se ale zahrnuje do doby konání úkonu⁷⁷

⁷⁴ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 23. 5. 2005, sp. zn. 9 To 236/2005 – Obhájce má právo na přiznání odměny podle § 11 odst. 1 písm. b) AT za převzetí a přípravu a první poradu s klientem i tehdy, když písemně nedoložil, že se první porada konala.

Opačně usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 7. 6. 2000, č. j. 6 To 7227/2000 – 35 – advokátovi ustanovenému účastníkovi soudem náleží odměna podle § 11 odst. 1 písm. b) AT pouze tehdy, pokud po doručení usnesení soudu o ustanovení zástupcem se uskutečnila první porada s klientem.

⁷⁵ Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne, 23. 11. 1998 sp. zn. 15 Co 556/98 – Odměna advokáta za sepsí vyjádření k odvolání (§ 11 odst. 1 písm. d) AT) nepřisluší, jestliže advokát ve vyjádření neuvedl žádnou novou okolnost, týkající se skutkových nebo právních úvah, a je nepochybné, že takové vyjádření nebylo potřebné k účelnému bránění práva žalovaného.

„Závěrečnou řeč obhájce vypracovanou v písemné formě nelze pokládat za „písemné podání soudu týkající se věci samé“ ve smyslu § 11 odst. 1 písm. d) vyhl. č. 177/1996 Sb., ve znění vyhl. č. 235/1997 Sb. (advokátní tarif), a proto za tento úkon obhájci nenáleží odměna.“ Viz usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 5. 1999, sp. zn. 8 To 59/99.

⁷⁶ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2001 sp. zn. 62 Co 5/2001 – Souhlas žalovaného se zpětvzetím žaloby je účtovatelným úkonem podle (§ 11 odst. 1 písm. d) AT, pokud jej za žalovaného učiní jeho advokát.

⁷⁷ Např. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 7. 11. 2001, sp. zn. 8 To 143/01.

- h) sepsání právního rozboru věci,
- i) jednání s protistranou, a to každé dvě započaté hodiny,
- j) návrh na předběžné opatření, dojde-li k němu před zahájením řízení, odvolání proti rozhodnutí o předběžném opatření a vyjádření k nim,
- k) odvolání, dovolání, návrh na obnovu řízení, popřípadě stížnost proti rozhodnutí o návrhu na obnovu řízení a vyjádření k nim,⁷⁸
- l) podnět k podání stížnosti pro porušení zákona a vyjádření ke stížnosti pro porušení zákona,
- m) sepsání listiny o právním úkonu – např. sepsání smlouvy, písemné uznání závazku, sepsání narovnání ...

(Bylo by krajně neetické, kdyby si advokát účtoval jeden úkon hned dvakrát např. odvolání podle § 11 odst. 1 písm. k) a zároveň podle § 11 odst. 1 písm. d); svou hmotně právní povahou by šlo o bezdůvodné obohacení.)

(2) Mimosmluvní odměna ve výši jedné poloviny náleží za každý z těchto úkonů právní služby:

- a) návrh na předběžné opatření, dojde-li k němu po zahájení řízení, návrh na zajištění důkazu nebo dědictví,
- b) návrh na opravu odůvodnění rozhodnutí, na odstranění následků zmeškání lhůty a na změnu rozhodnutí odsuzujícího k plnění v budoucnu splatných dávek nebo k plnění ve splátkách,
- c) odvolání proti rozhodnutí, pokud nejde o rozhodnutí ve věci samé, a vyjádření k takovému odvolání,
- d) návrhy a stížnosti ve věcech, ve kterých se rozhoduje ve veřejném zasedání, a vyjádření k nim, s výjimkou odvolání, návrhu na obnovu řízení a podnětu ke stížnosti pro porušení zákona,
- e) jde-li o výkon rozhodnutí, za první poradu s klientem včetně převzetí a přípravy zastoupení, za sepsání návrhu na zahájení řízení, vyjádření k návrhu, zastupování při jednání a sepsání odvolání proti rozhodnutí,
- f) účast při jednání, při kterém došlo pouze k vyhlášení rozhodnutí,
- g) účast při přípravě jednání.

(3) Za úkony právní služby neuvedené v odstavcích 1 a 2 náleží odměna jako za úkony, jimž jsou svou povahou a účelem nejbližší⁷⁹. Úkony, které vyjmenovává advokátní

⁷⁸ Opět rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne, 23. 11. 1998 sp. zn. 15 Co 556/98.

tarif v § 11 odst. 1 a 2 jsou vymezeny taxativně, proto je nelze svévolně na základě použití tohoto odstavce rozšiřovat. Zejména náklady na běžné administrativní práce, jsou zahrnuty v odměně advokáta, tak jak to stanoví AT v § 2 odst. 2, proto je nelze klientovi zvlášť účtovat.⁸⁰

Hodnota jednotlivých úkonů právní služby se stanoví podle tarifní hodnoty advokátního tarifu, přičemž není-li stanoveno jinak, považuje se za tarifní hodnotu výše peněžitého plnění nebo cena věci anebo práva a jejich příslušenství v době započetí úkonu právní služby, jichž se právní služba týká; za cenu práva se považuje jak hodnota pohledávky, tak i závazku. Tedy u peněžitého plnění se tarifní hodnota odvíjí od hodnoty věci, které se úkon právní služby týká. Pokud jde o nepeněžité plnění, advokátní tarif buď stanoví konkrétní tarifní hodnotu, nebo se použije subsidiárně § 9 odst. 1 AT, který stanoví: nelze-li hodnotu věci nebo práva vyjádřit v penězích nebo lze-li ji zjistit jen s nepoměrnými obtížemi a není-li dále stanoveno jinak, považuje se za tarifní hodnotu částka 5000 Kč.

Někdy však může nastat problém rozlišit peněžité a nepeněžité plnění. Jisté vodítko představuje zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a o změně některých zákonů (zákon o oceňování majetku), ve znění pozdějších předpisů, který v § 2 definuje základní způsob oceňování majetku takto: Majetek a služba se oceňují obvyklou cenou, pokud tento zákon nestanoví jiný způsob oceňování. Obvyklou cenou se pro účely tohoto zákona rozumí cena, která by byla dosažena při prodejkách stejného, popřípadě obdobného majetku nebo při poskytování stejné nebo obdobné služby v obvyklém obchodním styku v tuzemsku ke dni ocenění. Přitom se zvažují všechny okolnosti, které mají na cenu vliv, avšak do její výše se nepromítají vlivy mimořádných okolností trhu, osobních poměrů prodávajícího nebo kupujícího ani vliv zvláštní obliby. Mimořádnými okolnostmi trhu se rozumějí například stav tísně prodávajícího nebo kupujícího, důsledky přírodních či jiných

⁷⁹ Např. rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 20. 12. 1998, sp. zn. 16 Co 471/198 – Úkon právní služby spočívající ve vyjádření k odvolání ve věci výkonu rozhodnutí je úkonem obsahově nejbližším vyjádřením k návrhu. Náleží proto za něj odměna podle § 11 odst. 2 písm. e) AT.

Rozsudek NS ČR ze dne 16. 6. 1999, sp. zn. 7 Tz 66/99 – Jestliže je obhájce obviněnému ustanoven až v průběhu odvolacího řízení, je pro řádný výkon jím poskytované právní pomoci nezbytným úkonem studium spisu, neboť takový obhájce dosud neměl možnost se s trestním spisem seznámit, jako by měl v případě, kdyby byl ustanoven již na počátku řízení. Za tento úkon náleží obhájci odměna a náhrada vynaložených nákladů. Vzhledem k tomu, že tento úkon není výslovně uveden v § 11 AT, dopadá na něj ustanovení § 11 odst. 3 AT.

⁸⁰ Požaduje-li advokát proplacení úkonů, které advokátní tarif vůbec nezná, jedná nečestně a nesvědomitě, snižuje důstojnost advokátního stavu a dopouští se kárného provinění. Rozhodnutí kárné komise ČAK sp. zn. K 66/01. *Bulletin advokacie*. Zvláštní číslo červen 2004, str. 113.

kalamit. Osobními poměry se rozumějí zejména vztahy majetkové, rodinné nebo jiné osobní vztahy mezi prodávajícím a kupujícím. Zvláštní oblibou se rozumí zvláštní hodnota přiřkládaná majetku nebo službě vyplývající z osobního vztahu k nim.

Dále zákon vyjmenovává řadu dalších způsobů oceňování majetku.⁸¹

Pokud žádný ze způsobů zde upravených nevede k peněžitému určení hodnoty věci nebo práva, můžeme a contrario dovodit závěr, že hodnota věci či práva je neurčitelná.⁸²

Správné určení, zda je předmětné plnění penězi ocenitelné nebo neocenitelné, hraje důležitou roli pro advokáta i klienta. Je třeba v každém konkrétním případě zkoumat, zda lze předmět právního úkonu ocenit a v závislosti na tom stanovit i výši náhrady nákladů⁸³. Při chybném rozlišení se tato skutečnost neblaze projeví na výši odměny a nákladů řízení celkově. V řízení o určení neplatnosti kupní smlouvy, se určí hodnota předmětu sporu podle § 8 odst. 1 AT, tedy podle předmětu smlouvy, nikoli podle § 9 odst. 3 písm. a) AT, kde je uvedena tarifní hodnota pro neplatný právní úkon ale pro penězi neocenitelná plnění.⁸⁴

Judikatura také došla k závěru, že řízení o přivolení k výpovědi z nájmu není řízením o určovací žalobě ani řízením směřujícím k nahrazení projevu vůle - což by při opačném názoru šlo podřadit pod § 9 odst. 3 písm. a) nebo b) a odměna advokáta by činila 25 000 Kč; podle soudu jde však o typický případ použití § 9 odst. 1, odměna tedy činí 5 000 Kč.⁸⁵

Pro demonstraci výše uvedeného uvádím následující příklad:

⁸¹ Jiným způsobem oceňování je:

- a) nákladový způsob, který vychází z nákladů, které by bylo nutno vynaložit na pořízení předmětu ocenění v místě ocenění a podle jeho stavu ke dni ocenění,
- b) výnosový způsob, který vychází z výnosu z předmětu ocenění skutečně dosahovaného nebo z výnosu, který lze z předmětu ocenění za daných podmínek obvykle získat, a z kapitalizace tohoto výnosu (úrokové míry),
- c) porovnávací způsob, který vychází z porovnání předmětu ocenění se stejným nebo obdobným předmětem a cenou sjednanou při jeho prodeji; je jím též ocenění věci odvozením z ceny jiné funkčně související věci,
- d) oceňování podle jmenovité hodnoty, které vychází z částky, na kterou předmět ocenění zní nebo která je jinak zřejmá,
- e) oceňování podle účetní hodnoty, které vychází ze způsobů oceňování stanovených na základě předpisů o účetnictví,
- f) oceňování podle kurzové hodnoty, které vychází z ceny předmětu ocenění zaznamenané ve stanoveném období na trhu,
- g) oceňování sjednanou cenou, kterou je cena předmětu ocenění sjednaná při jeho prodeji, popřípadě cena odvozená ze sjednaných cen.

⁸² *Bulletin advokacie*, 2006, zvláštní číslo, advokátní tarif, s. 27.

⁸³ Nález ÚS ze dne 15. 1. 2003, sp. zn. I. ÚS 712/01.

⁸⁴ Nález ÚS ze dne 4. 7. 2001, sp. zn. II. ÚS 598/2000.

Obdobně rozsudek NS ze dne 31. 3. 2003, sp. zn. 33 Odo 238/2001 – Bylo li úkolem advokáta podle smlouvy o poskytnutí právní služby provést právní rozbor s následným určením, zda zastoupenému vznikla povinnost uzavřít smlouvu o dílo v ceně minimálně 150 milionů Kč v předkládaném znění, týkala se právní služba závazku, jehož hodnota byla vyjádřena v penězích - tarifní hodnota se tedy určí podle § 8 odst. 1 AT.

⁸⁵ Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 7. 10. 1998, sp. zn. 15 Co 603/98.

Rozvedená manželka se bude chtít u soudu dovolat neplatnosti dohody o vypořádání společného jmění manželů, jejímž předmětem byly věci movité a nemovité v hodnotě 5 000 000 Kč. Správně má advokát nárok na 28 300 Kč za jeden úkon ve věci podle § 8 odst. 1 AT nikoli podle § 9 odst. 3 písm. a) AT, podle kterého by měl nárok jen na 25 000 Kč. Pokud by byl v tom samém případě předmětem dohody majetek v hodnotě 80 000 000 Kč, rozdíl při špatné kvalifikaci by už se pohyboval okolo 50 000 Kč, přesně by to byla částka 51 300 Kč, a to nemluvím o tom, že je to pouze částka za jeden právní úkon, v rámci celého řízení, kde může být provedeno hned několik právních úkonů, pak rozdílná částka narůstá do neuvěřitelných rozměrů a může tedy při špatném právním posouzení napáchat velké škody jak na straně advokáta, tak na straně klienta.⁸⁶

Správně zjištěnou výši odměny advokáta umožňuje advokátní tarif ještě zvýšit nebo snížit v závislosti na určitých okolnostech konkrétního případu.

U úkonů právní služby mimořádně obtížných, zejména je-li k nim třeba použití cizího práva nebo cizího jazyka, nebo u úkonů právní služby časově náročných může advokát zvýšit mimosmluvní odměnu až na trojnásobek.

K pojmu mimořádně obtížný úkon se judikatura staví spíše zdrženlivě, neboť soudy nepřiznávají právo na zvýšenou odměnu automaticky, jakmile je navrhována, nýbrž pečlivě zkoumají okolnosti každého případu. Věc není mimořádně obtížná jen proto, že řeší otázky dosud nepublikované v judikatuře,⁸⁷ nebo že ve věci bylo nutné provést větší množství právních úkonů než je obvyklé.⁸⁸

Rovněž podle judikatury není úplně jasno v otázce časově náročného úkonu. Časově náročný úkon je úkon vykonávaný mimo pracovní dobu kanceláře, ta je zpravidla osmihodinová - tedy ve svátky, víkendy, večerní a noční hodiny.⁸⁹ Pokud není termín úkonu s klientem stanoven direktivně (pro obhájce ex offio) např. porada ve věznici s obviněným, musí advokát doložit, proč nemohl tento úkon vykonat v běžné pracovní době.⁹⁰

Jako další důvody zvýšení odměny uvádí advokátní tarif: při spojení dvou nebo více věcí, pro něž spojení ke společnému projednání není stanoveno zákonem, se zvyšuje

⁸⁶ Svou hmotně právní povahou by šlo o bezdůvodné obohacení podle § 451 občanského zákoníku.

⁸⁷ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 11. 1995, č. j. 6A 188/94 - 23.

⁸⁸ Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 12. 9. 1994, sp. zn. 3 To 471/94.

⁸⁹ Např. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 2. 2002, sp. zn. 8 To 12/02. Opačný závěr je uveden v usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 9. 2001, sp. zn. 6 To 92/01 – podle kterého za časově náročný úkon nelze bez dalšího považovat úkon provedený v den pracovního klidu nebo pracovního volna. Podle soudu opět záleží i na dalších okolnostech případu např. časová kolize s jiným případem.

⁹⁰ *Bulletin advokacie*, 2006, zvláštní číslo, advokátní tarif, s. 57.

mimosmluvní odměna náležející ve věci s nejvyšší tarifní hodnotou o polovinu mimosmluvní odměny, jež by jinak náležela v ostatních spojených věcech; a jde-li o společné úkony při zastupování nebo obhajobě dvou nebo více osob, náleží advokátovi za každou takto zastupovanou nebo obhajovanou osobu mimosmluvní odměna snížená o 20%. – Ale v případě, že zastupování klienti vystupují v řízení jako nerozdílní společníci, je považováno zvýšení odměny tímto způsobem za neetické.⁹¹

Není samozřejmě vyloučena možnost zvýšení odměny z důvodu mimořádné obtížnosti věci a zároveň při zastupování více osob či spojení více věcí.

K možnosti snížení odměny uvádí advokátní tarif, že advokát může snížit mimosmluvní odměnu až o polovinu. Žádný předpis tuto problematiku neupravuje. Jestliže je tedy zcela na dobré vůli advokáta, zda bude požadovat celou odměnu nebo ve snížené sazbě, pak nevidím důvod, proč advokátní tarif umožňuje snížit odměnu pouze o polovinu. V závislosti na tom, co již bylo řečeno výše o smluvní odměně advokáta, existuje přece možnost, aby advokát právní služby poskytnul zcela zdarma. Navíc pokud nebyla na začátku uzavřena dohoda o výši odměny za poskytnutí právní služby, znovu opakuji, že takovou dohodu lze uzavřít i po poskytnutí právní služby. Z tohoto důvodu považuji ustanovení § 12 odst. 4 AT za nadbytečné.

Závěrem k advokátním tarifům chci dodat, že se při stanovení nákladů řízení, jejichž náhrada se klientovi přiznává rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu, se výše odměny advokáta za zastupování určí podle ustanovení o mimosmluvní odměně (advokátního tarifu), nestanoví-li zvláštní právní předpis jinak – tímto zvláštním předpisem je vyhláška č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů – této vyhlášce, označována též jako paušální vyhláška, a jejímu vztahu k advokátnímu tarifu jsou věnovány následující kapitoly.

⁹¹ *Bulletin advokacie*, 2006, zvláštní číslo, advokátní tarif, s. 58.

3. 1. 3. Důvody pro přijetí paušální vyhlášky

V roce 2000 vydalo Ministerstvo spravedlnosti k provedení § 151 občanského soudního řádu vyhlášku č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif).⁹²

Důvody pro přijetí této právní úpravy byly obsaženy již v důvodové zprávě k novele občanského soudního řádu č. 30/2000 Sb., jež uváděla: *„Dosavadní určování výše odměny za zastoupení advokátem (notářem), jako jednoho z druhů nákladů řízení, se řídí ustanoveními advokátního tarifu (nyní vyhlášky č. 177/1996 Sb. ve znění pozdějších předpisů) o mimosmluvní odměně a v soudní praxi se neosvědčilo. Systém odměny závislý na počtu (množství) úkonů právní pomoci je důvodem průtahů ve skončení věci (čím více úkonů, tím vyšší odměna). Výpočet odměny je složitý a natolik komplikovaný, že v mnoha případech představuje nejnáročnější část soudního rozhodnutí; rozhodnutí soudů prvního stupně o náhradě nákladů řízení je také proto často samo o sobě předmětem odvolacího řízení“.*

Nicméně již samotný vznik této vyhlášky provázal boj argumentů mezi navrhovatelem - Ministerstvem spravedlnosti a Českou advokátní komorou (dále jen ČAK), která se k vyhlášce stavěla od počátku negativně.

Komora poukazovala na skutečnost, že ve světle důvodové zprávy se advokát stal postavou, která má jediný cíl, a sice co nejvíce prodlužovat řízení a získávat touto cestou vysokou odměnu. ČAK argumentovala, že na protahování řízení nemá zájem strana, která se svého domáhá po právu, naopak zájem na prodlužování může mít druhá strana ve snaze oddálit své plnění. Avšak podle Komory může dojít k opačnému efektu, kdy strana, která bude řízení natahovat, si může být jistá tím, že v případě prohry zaplatí podle paušální vyhlášky již dopředu určenou sumu za odměnu advokáta protistrany bez ohledu na skutečnou délku řízení. Musím dodat, že na protahování řízení by neměla mít zájem žádná „rozumná“ strana žalovaná ani žalující, neboť takto neroste jen odměna advokáta ale veškeré náklady řízení. Podle mého názoru je to především klient, který by měl svého právního zástupce popohánět a hlídat, aby řízení zbytečně neprotahoval.

⁹² Znovu připomínám, že se tato vyhláška po souhrnné novele o.s.ř. použije i na patentového zástupce.

Velice citlivou otázkou byla i daň z přidané hodnoty, kdy v době přijímání této vyhlášky mělo Ministerstvo financí tendence zvýšit dosavadní DPH z 19 % na 22 %, čímž by byl dopad koncepce paušální vyhlášky ještě citelnější.⁹³

ČAK rovněž poukazovala na zcela rozdílnou metodu přístupu k výši odměny advokáta - už se nevychází z tarifních hodnot předmětu řízení, ale z pevných částek. U ocenitelných sporů vycházela sazba podle paušální vyhlášky z průměrné ceny práce advokáta, avšak tato koncepce nebyla zachována u kauz, kdy předmět řízení ocenit nelze.

Ministerstvo spravedlnosti argumentovalo tím, že dojde ke zjednodušení výpočtu odměny a tím k zefektivnění práce soudů. Naproti tomu Komora namítala, že největší problémy s advokátním tarifem nečinil výpočet odměny, ale řada dalších otázek, které ale zůstanou nevyřešeny i po přijetí vyhlášky.⁹⁴

Cílem paušální vyhlášky bylo tedy zrychlit a zkvalitnit řízení a zabránit advokátům v obohacování se v závislosti na délce soudního sporu. Už dopředu nastiňuji, že paušální vyhláška se v praxi moc neosvědčila, záměrem sice bylo skončit s regulací odměny advokáta za zastupování - při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení - podle advokátního tarifu, ale na druhou stranu § 151 odst. 2 o.s.ř. opět otevřel prostor pro jeho používání. Podrobněji se této otázce a vzájemnému používání advokátního tarifu a paušální vyhlášky věnuji dále.

3. 1. 4 Vztah paušální vyhlášky a advokátního tarifu

Přijetím vyhlášky 484/2000 Sb. došlo ke vzniku nepříliš přehledné situace, kdy platí jiná právní úprava pro stanovení výše odměny advokáta za zastupování ve vztahu mezi advokátem a klientem a jiná právní úprava se používá pro stanovení výše odměny advokáta pro účely rozhodování o nákladech řízení. Někdy se hovoří o stavu „dvoukolejnosti“.

Ve vztahu advokát – klient k žádné změně nedošlo. Nadále platí, že přednost má sjednaná smluvní odměna. Pouze pokud neexistuje ujednání o smluvní odměně, použije se pro stanovení výše odměny advokáta za zastupování advokátní tarif.

Ale pro účely rozhodování o nákladech řízení - § 151 občanského soudního řádu - soud určí výši odměny za zastupování účastníka advokátem v občanském soudním řízení

⁹³ Papež, V. Paušální sazba odměny v občanském soudním řádu. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 2, s. 8.

⁹⁴ Papež, V. Paušální sazba odměny v občanském soudním řádu. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 2, s. 8.

podle sazeb paušální vyhlášky. Tímto způsobem je tedy stanovena výše odměny advokáta pro účely náhrady nákladů řízení mezi procesními stranami - ve vztahu žalobce a žalovaný.

Z výše uvedeného vyplývá, že při rozhodování o nákladech řízení soud nesmí brát ohledy na dohodnutou odměnu advokáta a klienta, ani na advokátní tarif, ale používat paušální vyhlášku. Existuje však možnost, aby soud přesto advokátní tarif aplikoval, a to ve třech případech, které vymezuje § 151 odst. 2 o.s.ř.. První případ definuje o.s.ř. takto: jde-li o přiznání náhrady nákladů řízení podle § 147 o.s.ř. soud postupuje podle advokátního tarifu.⁹⁵

Další důvod pro použití advokátního tarifu je stanovení výše odměny advokáta ustanoveného účastníku ex offo - § 149 odst. 2 o.s.ř..⁹⁶

Na tom, kterou vyhlášku aplikovat, zda tu paušální nebo advokátní tarif, pro stanovení výše odměny advokáta ustanoveného ex offo, se soudní praxe nemohla dlouho shodnout.⁹⁷ Tuto nepřehlednou situaci mělo řešit ustanovení § 1 odst. 3 AT, které stanoví pravidlo, že advokátním tarifem se řídí i určení výše odměny advokáta ustanoveného soudem.⁹⁸ Ale ještě v roce 2005 se bylo možno setkat s rozhodnutími, která tohle ustanovení nerespektovala.⁹⁹

Přelomovým rozhodnutím tedy byl náleží Ústavního soudu ze dne 11. 4. 2006, sp. zn. IV. ÚS 763/05, který stanovil: *Je-li účastníku řízení ustanoven zástupcem advokát, platí jeho hotové výdaje a odměnu za zastupování stát. Stát se tak de facto ocitá v roli advokátova klienta*, a tudíž i jejich vzájemný vztah je nutno posuzovat podle příslušných ustanovení advokátního tarifu, protože vyhláška č. 484/2000 Sb., jakožto zvláštní právní předpis, odměnu ustanovenému advokátu neurčuje. Jiný postup nelze považovat za správný a spravedlivý.

Zdůrazňuji, že pro účely rozhodování o nákladech řízení se vyhláška 484/2000 Sb. pro vyčíslení odměny advokáta, nejen ustanoveného ex offo, použije, je to však jen z toho důvodu, aby soud určil, kolik je neúspěšná strana povinna protistraně nahradit na

⁹⁵ § 147 o.s.ř. jsem již několikrát zmiňovala výše, jde o tzv. separaci nákladů, v kapitole Zásada zavinění.

⁹⁶ Pod případy ustanovení advokáta ex offo spadá: advokát ustanovený v občanském soudním řízení, obhájce ex offo v trestním řízení, a zmocněnec poškozeného v adhezním řízení podle § 51a trestního řádu.

⁹⁷ Např. usnesení Krajského soudu v Hradci Králové čj. Co 663/2003 – 25, který vyslovil tuto (nesprávnou) právní větu: I ustanovenému advokátu náleží odměna za zastupování podle vyhlášky č. 484/2000 Sb.

⁹⁸ Konečně tohle pravidlo zakotvila i souhrnná novela od občanského soudního řádu.

⁹⁹ Např. usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. 9. 2005, č. j. 56 Co 406/2005 – 58.

Argument soudu pro aplikaci vyhlášky č. 484/2000 Sb. byl takový, že není žádoucí, aby v důsledku vyloučení aplikace vyhlášky č. 484/2000 Sb. došlo při rozhodování o nákladech řízení podle o.s.ř. k situaci, kdy z rozpočtových prostředků soudu bude advokátu jako ustanovenému zástupci procesně úspěšného účastníka přiznána na paušální odměně (podle advokátního tarifu) jiná (zpravidla vyšší) částka, než která bude soudu uhrazena na základě rozhodnutí druhou stranou sporu.

nákladech řízení. Advokát ustanovený ex offio má však nárok, aby od státu dostal odměnu stanovenou podle advokátního tarifu, protože stát tu vystupuje v roli advokátova klienta; stát naopak získá od neúspěšné strany náhradu odměny v částce stanovené podle vyhlášky č. 484/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů¹⁰⁰. Tohle je typický příklad dvoukolejnosti vztahu advokátního tarifu a paušální vyhlášky, který osobně nevidím jako přehledný ani jako spravedlivý.

Konečně poslední výjimka pro použití advokátního tarifu na místo paušální vyhlášky podle § 151 odst. 2 o.s.ř. jsou „okolnosti případu“¹⁰¹. Odbornou veřejností bylo tohle ustanovení kritizováno, neboť pokud byl záměr zákonodárce vyloučit používání advokátního tarifu při rozhodování o nákladech řízení, pak toto ustanovení znovu otevírá prostor pro jeho aplikaci; navíc soudy pod „okolnosti případu“ mohou podřadit na základě svého uvážení prakticky cokoli. Domnívám se, že rovněž i ze strany advokáta může pramenit iniciativa použít v daném případě advokátní tarif, zejména pokud si advokát spočítá, že podle advokátního tarifu je odměna za zastupování vyšší. Samozřejmě že na odměnu podle advokátního tarifu má advokát nárok (při absenci ujednání o smluvní odměně) ze zákona, ale advokát bude mít zájem na použití advokátního tarifu třeba v případě, že bylo mezi ním a klientem dohodnuto, že si advokát ponechá odměnu ve výši přisudku, tj. náhrada odměny za zastupování advokátem v přisouzené výši. Mám za to, že advokáti tedy mohou na soudy vyvíjet určitý nátlak, aby aplikovaly advokátní tarif, kdykoli to pro ně bude výhodné, zejména pak v případě časově náročných úkonů jako „okolnosti případu“ v souvislosti se zvýšením odměny. Paušální vyhláška totiž výslovně nezohledňuje úkony časově náročné; § 18 PV nehovoří o úkonech časově náročných; na rozdíl od § 12 odst. 1 AT, který časově náročné úkony přímo zmiňuje.

Judikatura se už pokusila vymezit, co by v žádném případě nemělo být považováno za okolnosti případu: jednoduchost sporu¹⁰², nízký počet právních úkonů učiněných ve věci¹⁰³; nebo například to, že jedna ze stran využila služeb advokáta¹⁰⁴.

¹⁰⁰Částky za odměnu advokáta podle advokátního tarifu a podle paušální vyhlášky jsou samozřejmě jiné, této problematice se hodlám ještě dále věnovat.

¹⁰¹ Nález Ústavního soudu ze dne 5. 8. 2002, sp. zn. IV. ÚS 303/02 – Není správný názor, že jedinou možností soudu je stanovit vyšší odměny za zastupování podle paušální vyhlášky. Ustanovení § 151 odst. 2 o.s.ř. umožňuje obecným soudům výjimečně vyšší této odměny stanovit podle advokátního tarifu, odůvodňují-li to okolnosti případu.

Samotný Ústavní soud se pak zasahování do rozhodování soudů o nákladech řízení spíše brání. Vyplývá to např. z nálezu Ústavního soudu ze dne 21. 5. 2008 sp. zn. I. ÚS 1056/07 – Ústavní soud postupuje nanejvýš zdrženlivě a ke zrušení napadeného výroku o nákladech řízení se uchyluje pouze výjimečně, například pokud zjistí, že došlo k porušení práva na spravedlivý proces extrémním způsobem nebo že bylo zasaženo i jiné základní právo.

¹⁰²Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 6. 6. 2008, sp. zn. 14 Co 168/2008.

Osobně se domnívám, že soudy budou k možnosti použití advokátního tarifu i nadále přistupovat na základě svého individuálního přesvědčení o správnosti použití té které vyhlášky. Mám za to, že za „okolnosti případu“ by soudy měly považovat právě to, že v řízení bylo učiněno výrazně více, nebo naopak méně, úkonů právní služby.¹⁰³

Soudy by měly k rozhodování o nákladech řízení přistupovat důsledně, tak, aby svým rozhodnutím nepřiměřeně nezvýhodňovaly žalované a nedávaly jim indicie k tomu, aby mohli nabýt dojmu, že při vyhýbání se svým smluvním povinností jim nehrozí žádná, případně malá újma.¹⁰⁴ Existují však i opačné názory¹⁰⁵, a to že advokáti si, ve vztahu advokát – klient, účtují odměnu nadále podle advokátního tarifu, čímž u advokátů přetrvává zájem na protahování řízení.

Na závěr uvádím menší shrnutí všeho podstatného podle Daniely Kovářové¹⁰⁶ ve vztahu používání advokátního tarifu a paušální vyhlášky.

Advokátní tarif a paušální vyhláška dnes stojí vedle sebe.

Advokátní tarif se nadále používá:

- 1) pro stanovení smluvní odměny mezi advokátem a klientem (viz § 3 – 5 AT)
- 2) pro stanovení mimosmluvní odměny mezi advokátem a klientem
- 3) pro stanovení odměny obhájce ustanoveného ex offio v trestním řízení
- 4) pro stanovení odměny advokáta ustanoveného soudem v občanském soudním řízení
- 5) pro stanovení odměny advokáta – zmocněnce poškozeného v adhezním řízení
- 6) pro stanovení výše hotových výdajů, režijních paušálů a náhrad za promeškaný čas v souvislosti s určením odměny za zastupování advokátem¹⁰⁷

Paušální vyhláška se používá pouze při stanovení odměny za zastupování účastníka advokátem (i notářem a patentovým zástupcem) při rozhodování o náhradě nákladů řízení v občanském soudním řízení s výše nastíněnými výjimkami.

¹⁰³ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 3. 4. 2008, sp. zn. 14 Co 147/2008.

¹⁰⁴ Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 22. 9. 2008, sp. zn. 16 Co 314/2008.

¹⁰⁵ K tomuto názoru podrobněji v kapitole Odměna podle paušální vyhlášky.

¹⁰⁶ Hedrychová I. *Soudní rozhodování o nákladech řízení* dostupné na www.law.muni.cz

Autorka zřejmě vidí dopad vyhlášky 484/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů, stejně jako ČAK, kdy žalovaný při protahování řízení má jistotu, že bez ohledu na délku soudního sporu bude (v případě prohry) odměna za zastupování advokáta protistrany pořád stejná.)

¹⁰⁷ Hulva, Tomáš. *Přehled judikatury ve věcech vyúčtování služeb advokátem*. Praha: Aspi, a. s., 2007 s. 28. (Autor navrhuje, aby si advokáti v případě absence dohody o smluvní odměně účtovali ve vztahu advokát – klient odměnu podle paušální vyhlášky – tedy aby došlo ke zrušení dvoukolejnosti.)

¹⁰⁸ Kovářová D. Existuje vztah mezi advokátním tarifem a vyhláškou č. 484/2000 Sb.? Bulletin advokacie, 2005, č. 5, s. 32.

¹⁰⁹ Této otázce se dále věnuje kapitola Hotové výdaje advokáta jako zástupce účastníka řízení.

3. 1. 5. Odměna podle paušální vyhlášky

Vyhláška 484/200 Sb., ve znění pozdějších předpisů, stanovila odměnu advokáta paušálně za celé řízení v jednom stupni¹¹⁰, přičemž sazba odměn se stanoví z peněžité částky nebo z ceny jiného penězi ocenitelného plnění, které jsou předmětem řízení, anebo podle druhu projednávané věci. Stejně jako u advokátního tarifu, je paušální vyhláška postavena na důležitosti rozlišování ocenitelného a neocenitelného plnění.

Paušální vyhláška zavádí novou koncepci pro stanovení výše odměny advokáta za zastupování. Zatímco advokátní tarif stanoví výši odměny advokáta v závislosti na počtu úkonů právní služby učiněných ve věci, paušální vyhláška stanoví odměnu za celé řízení v jenom stupni, bez ohledu na počet učiněných úkonů. Zákonodárce pravděpodobně vycházel z průměrného počtu úkonů učiněných advokátem ve věci v rámci celého řízení. U řízení s ocenitelným předmětem plnění se tedy podle paušální vyhlášky pohybuje odměna ve výši odměny za 5 - 6 úkonů právní služby podle advokátního tarifu, ale u předmětu řízení v hodnotě do 1000 Kč je odměna podle paušální vyhlášky dokonce v hodnotě 9 úkonů právní služby.

Tato koncepce však nebyla zachována i u řízení, jehož předmětem jsou plnění neocenitelná, což opět namítala Česká advokátní komora. Pro demonstraci uvádím následující srovnání jednotlivých sazeb odměn advokáta za zastupování podle advokátního tarifu a podle paušální vyhlášky (PV):

- Rozvod manželství - 5 000 Kč (§ 9 odst. 1 AT; § 7 písm. a) PV) – sazby podle obou vyhlášek jsou výjimečně stejné
- Řízení ve věcech nahrazení projevu vůle – § 9 odst. 3 písm. b) AT – 25 000 Kč
- § 7 písm. e) PV – 8 000 Kč
- Ve věcech osobnostních práv, ve věcech ochrany proti uveřejňování informací, které jsou zneužitím svobody projevu, slova a tisku podle právních předpisů o hromadných informačních prostředcích, a ve věcech vyplývajících z uplatňování práv a povinností podle právních předpisů o ochraně osobních údajů nebo podle právních předpisů o ochraně průmyslového a jiného duševního vlastnictví, s návrhem na náhradu nemajetkové újmy - § 9 odst. 4 AT – 50 000 Kč
- § 6 odst. 1 písm. a) PV – 25 000 Kč

¹¹⁰ Řízením v jednom stupni se rozumí: řízení v prvním stupni, řízení odvolací, řízení dovolací i řízení na základě žaloby pro zmatečnost nebo žaloby na obnovu řízení, řízení ve věcech, o nichž bylo rozhodnuto jiným orgánem, a řízení o výkon rozhodnutí – podrobněji *Bulletin advokacie*, 2006, zvláštní číslo, advokátní tarif, s. 80.

- Řízení ve věcech věcných břemen - § 9 odst. 3 písm. c) AT – 25 000 Kč
- § 7 písm. f) PV – 7 500 Kč
- Nájem nebytových prostor (nejde li o peněžité plnění)
- § 9 odst. 3 písm. e) AT – 25 000 Kč
- § 7 písm. d) PV – 6 000 Kč

Z výše uvedených případů vyplývá, že sazby odměny advokáta za zastupování jsou v řízení s neocenitelným předmětem plnění postaveny spíše na opačném principu než v řízení s ocenitelným předmětem, odměna podle advokátního tarifu dokonce bývá vyšší než podle paušální vyhlášky.

V dnešní době je tendence řízení neustále zkracovat a koncentrovat, v mnoha případech se rozhoduje bez nařízení jednání, někdy postačí ve věci učinit pouze učinit dva úkony právní služby¹¹¹, a sice převzetí a příprava zastoupení na základě smlouvy o poskytnutí právních služeb – s tímto podle mě nemá advokát skoro žádnou práci - a sepsání žaloby; a přesto podle paušální vyhlášky náleží vítězné straně náhrada nákladů za právní zastoupení, jako by proběhlo řízení, v němž bylo učiněno mnohem více úkonů. Ovšem i v řízení dlouhém a skutkově složitým, kde se z důvodu složitého dokazování mohou jednání protahovat na několik dní, se vyhláška mine svým účinkem. Tímto tedy reaguji na svůj výše uvedený názor, že by soudy měly aplikovat advokátní tarif na základě § 151 odst. 2 o.s.ř., pokud byl ve věci učiněn výrazně vyšší nebo naopak nižší počet úkonů právní služby. Jakmile totiž bylo ve věci učiněno více nebo méně (než průměrných 5 – 6) úkonů právní služby, začíná paušální vyhláška okamžitě ztrácet svůj smysl a její použití nevnímám v těchto případech jako spravedlivé.

Nejvíce „kontroverzní“ na vztahu obou vyhlášek je samozřejmě rozdílná výše odměny advokáta za zastupování. Znovu připomínám, co již bylo obdobně řečeno výše u advokáta ustanoveného ex offio: Účastník, který měl ve věci úspěch, obdrží od protistrany jako náhradu nákladů řízení odměnu za zastupování advokátem ve výši podle paušální vyhlášky. Naopak advokát od svého klienta (při absenci ujednání o smluvní odměně) obdrží odměnu ve výši stanovené advokátním tarifem, a to jak v případě prohry, tak v případě výhry. Pokud je tedy odměna podle paušální vyhlášky vyšší než podle advokátního tarifu, úspěšný účastník řízení takto může získat velké peníze, zvláště pokud

¹¹¹Do této kategorie lze zařadit např. žaloby na zaplacení dlužného jízdného v prostředcích hromadné dopravy. Advokát, který pro dopravní podniky vymáhá dlužné pohledávky, má v těchto případech opravdu minimální práci, neboť všechny žaloby jsou typově stejné.

se předmět řízení pohybuje v milionových částkách. V opačném případě, pokud bylo ve věci učiněno mnohem více než průměrných 5 - 6 úkonů na odměně advokáta, klient naopak trátí, protože i když měl ve věci úspěch, zaplatí advokátovi vyšší částku, než jakou od protistrany získal. Je-li však přijata paušalizovaná odměna, která je vyšší, než kolik musel klient vynaložit na advokáta podle advokátního tarifu, nejedná se o bezdůvodné obohacení? Podle současné praxe se o bezdůvodné obohacení nejedná, protože právním důvodem je zde soudní rozhodnutí vydané podle § 151 odst. 2 o.s.ř. ¹¹²

Advokát je pouze platebním místem a může si ponechat přisudek za zastupování advokátem, jen v případě, že se tak s klientem dohodnul. Jednostranný zápočet přisudku vůči jakékoli kompenzabilní pohledávce není bez souhlasu klienta možný, tím méně započtení palmární pohledávky advokáta vůči klientovi; takový krok je považován za kárné provinění. ¹¹³

Nesoulad právní úpravy podle advokátního tarifu a paušální vyhlášky se projevuje i při určení výše odměny advokáta za zastupování v souvislosti s příslušenstvím pohledávky. Podle paušální vyhlášky se k příslušenství pohledávky nebo práva při stanovení odměny advokáta nepřihlíží ¹¹⁴. Soudy jsou tak zbaveny povinnosti složitých výpočtů výše odměny advokáta. Z tohoto důvodu je vždy nutné do petitu žaloby konkrétně vyčíslit požadované příslušenství pohledávky, v opačném případě by předmět řízení měl nižší hodnotu, a tedy by i odměna advokáta podle paušální vyhlášky byla nižší.

Naopak podle advokátního tarifu, není-li stanoveno jinak, se považuje za tarifní hodnotu výše peněžitého plnění nebo cena věci anebo práva a jejich příslušenství.

Dalším zásadním rozdílem mezi advokátním tarifem a paušální vyhláškou je časový okamžik, ke kterému se stanoví výše odměny advokáta za zastupování. Podle § 8 odst. 1 advokátního tarifu se výše odměny advokáta stanoví ke dni započetí úkonu právní služby. Avšak podle paušální vyhlášky pro určení sazeb odměn je rozhodný stav v době vyhlášení (vydání) rozhodnutí. Jistý problém tedy může nastat, pokud dojde v průběhu řízení

¹¹² *Bulletin advokacie*, 2006, zvláštní číslo, advokátní tarif, s. 80.

¹¹³ *Bulletin advokacie*, 2006, zvláštní číslo, advokátní tarif, s. 81.

¹¹⁴ Na stejné koncepci je postaven i zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, podle § 6 odst. 1, kdy cena příslušenství předmětu řízení tvoří základ poplatku jen v případech, je-li příslušenství samostatným předmětem řízení.

Soudy rovněž nepřihlíží k příslušenství pohledávky ani při rozhodování o nákladech řízení ve smyslu § 142 o.s.ř. (podle úspěchu ve věci), nebylo-li příslušenství konkrétně vyčísleno do žalobního petitu. V opačném případě by soudu nezbylo, než v každém konkrétním případě spočítat výši příslušenství pohledávky ke dni vyhlášení svého rozhodnutí. – Podrobněji článek: Náklady řízení a příslušenství pohledávky nebo práva. *Právní rádce*, 2005, č. 9, r. 13, s. 22.

k **částečnému zpětvzetí** žaloby. Podle § 96 odst. 2 o.s.ř. je-li návrh vzat zpět, soud řízení zcela, popřípadě v rozsahu zpětvzetí návrhu, zastaví; a o nákladech řízení soud rozhodne soud bez návrhu v rozhodnutí, jímž se řízení u něho končí podle § 151 odst. 1 o.s.ř. .

Pro demonstraci střetu dvou rozdílných právních úprav uvádím následující teoretický případ:

Žaloba je podána na zaplacení částky 200 000 Kč, ale v průběhu řízení je částečně vzata zpět v částce 150 000 Kč pro chování žalovaného; žalobce je úspěšný i ve zbylé částce 50 000 Kč. Kdyby soud rozhodl o výši odměny podle paušální vyhlášky, byla by žalobci přisouzena náhrada odměny za zastupování advokátem jen z výše předmětu řízení v době vydání rozhodnutí ve věci tedy z 50 000 Kč. Přitom úspěšný klient je povinen advokátovi zaplatit odměnu z celých 200 000 Kč, protože ve vztahu advokáta a klienta se používá advokátní tarif, a ten stanoví rozhodný okamžik pro výpočet odměny den započetí úkonu právní služby. Tento způsob určování výše odměny je však nepřijatelný, protože popírá základní principy zásady úspěchu ve věci - soud určí výši odměny advokáta z celkového úspěchu ve věci podle § 146 odst. 2.

De lege ferenda by měly být časové okamžiky obou vyhlášek být jednotné, já osobně se kloním k variantě, kterou obsahuje advokátní tarif, protože bez ohledu na to, jak se mění výše předmětu sporu v průběhu řízení, musí klient svému advokátu zaplatit odměnu podle advokátního tarifu.

Poslední zásadní rozdíly ve výši odměny advokáta za zastupování podle advokátního tarifu a paušální vyhlášky spatřuji v případech zvýšení odměny za zastupování více osob a zvýšení odměny při spojení více věcí ke společnému řízení.

Podle advokátního tarifu při společném zastupování nebo obhajobě dvou nebo více osob, náleží advokátovi **za každou** takto zastupovanou nebo obhajovanou osobu mimosmluvní odměna snižená o 20 %; naopak podle paušální vyhlášky zastupoval-li advokát nebo notář v řízení ve stejné věci společně více účastníků, zvyšuje se sazba odměny stanovená podle této vyhlášky **bez ohledu na počet zastupovaných účastníků** o 30 %. Novela paušální vyhlášky č. 277/2006 Sb. napravila nedostatky původního znění tohoto ustanovení; dříve z gramatického výkladu vyplývalo, že je lhostejné, kolik osob advokát zastupuje.¹¹⁵

Co se týče zvýšení odměny advokáta za zastupování při spojení více věcí ke společnému řízení, tak advokátní tarif vychází z pravidla, že se zvyšuje mimosmluvní

¹¹⁵ Před novelou č. 277/2006 Sb. znělo ustanovení týkající se výše odměny při zastupování více osob takto: Zastupuje li advokát nebo notář v řízení ve stejné věci společně více osob, zvyšuje sazba odměny o 20 %.

odměna náležející ve věci s nejvyšší tarifní hodnotou o polovinu mimosmluvní odměny, jež by jinak náležela v ostatních spojených věcech¹¹⁶. Tedy nejvyšší odměna ze spojených věcí přísluší advokátovi v celé částce a ostatní jen ve výši poloviny. Paušální vyhláška naopak stanoví, že bylo-li ke společnému řízení spojeno více věcí, určí se sazba odměn ze součtu předmětu řízení všech spojených věcí nebo součtem jednotlivých sazeb.

V závislosti na výše uvedeném můj názor na vyhlášku 484/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů, je následující: Paušální vyhláška nesplnila svá očekávání. Záměrem bylo předejít protahování soudních sporů – tomuto se zabránit nepodařilo, neboť pokud se na mimosmluvní odměnu ve vztahu advokát – klient používá i nadále advokátní tarif, advokáti stále mohou mít zájem na protahování řízení. Rovněž se nedomnívám, že se tímto zvýšila úroveň kvality soudního řízení. Pouze byla přijata právní úprava, která zavedla dvoukolejný systém pro stanovování výše odměny advokáta za zastupování a která zkomplikovala doposud jednoznačné finanční nároky advokáta. Došlo pouze ke vzniku řady sporných otázek, které ani judikatura není schopna vyřešit. Obě vyhlášky si v mnohém protřečejí a daný právní stav je pro laickou veřejnost jen těžko srozumitelný. A také skutečnost, že byla přijata paušalizovaná odměna, která je vyšší, než kolik musel klient vynaložit na advokáta podle advokátního tarifu, bez ohledu na názor soudní praxe, vnímám svým způsobem jako určité „obohacení“.

3. 1. 6. Návrh novely paušální vyhlášky

V červenci roku 2009 ministerstvo spravedlnosti připravilo návrh novely vyhlášky 484/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů.¹¹⁷

Důvodová zpráva uvádí následující skutečnosti odůvodňující vznik novelizace:

Navrhovaná právní úprava má legislativně technickou povahu. Jejím účelem je upravit úvodní ustanovení vyhlášky č. 484/2000 Sb. ve smyslu jednoznačnějšího určení, že částka, kterou přiznává soud podle dále uvedených sazeb, je odměna určená advokátovi (notářovi), nikoli obecná úhrada zastoupenému účastníkovi řízení, z níž ten může v podstatě nezávisle hradit odměnu advokátovi (notářovi) případně i v dojednané nižší výši. Motivací pro předložení této úpravy byly signály z praxe, že v některých případech

¹¹⁶Tohle však platí pouze pro řízení, pro něž spojení ke společnému projednání není stanoveno zákonem.

¹¹⁷Domnívám se, že tato novela byla navržena právě z iniciativy JUDr. Daniely Kovářové (členky Sekce pro advokátní tarif ČAK), která je v současnosti i ministryní spravedlnosti.

jsou uzavírány dohody o odměnách v nižší výši, a pro případ úspěchu ve sporu tak účastníkovi řízení vzniká jakýsi vedlejší příjem vyplývající z toho, že na úhradu nákladů právního zastoupení obdrží od protistrany víc, než sám z tohoto důvodu vynaloží. Takový postup je v příkrém rozporu s úpravou občanského soudního řádu, která jednoznačně směřuje k náhradě důvodných nákladů na zastoupení, byť výše odměny se určuje od paušálních sazeb stanovených ve vyhlášce. Účastník řízení nemá právo na nějaký další benefit pro případ úspěchu v soudním sporu, který by mu měl vyplatit neúspěšný účastník řízení. Takové obohacení, které nemá žádný právní důvod, by bylo podřaditelné pod kategorii bezdůvodného obohacení, byť jde o finanční prostředky získané na základě soudního rozhodnutí, tedy nikoliv o případ plnění bez právního důvodu, plnění z neplatné smlouvy atd.

Tento výklad má vyloučit navrhovaná změna. Z ní je patrné, že soud rozhoduje striktně o odměně advokáta za zastupování a že soud také určuje výši odměny advokáta. Je zjevné, že sama vyhláška nemůže zabránit výše zmíněným dohodám mezi advokátem a účastníkem řízení, explicitně však určuje, že to, o čem soud rozhodne podle vyhlášky č. 484/2000 Sb., je striktně odměna advokáta.

Ve světle důvodové zprávy má tedy po novele § 1 odst. 1 paušální vyhlášky znít takto: Při rozhodování o náhradě nákladů řízení (§ 151 občanského soudního řádu) soud určí výši odměny **advokáta nebo notáře za zastupování** v občanském soudním řízení podle sazeb a za podmínek uvedených v této vyhlášce.

Dopady nové právní úpravy by byly následující následující:

Advokátní tarif a paušální vyhláška by nadále stály vedle sebe.

Advokátní tarif by se nadále používal:

- 1) pro stanovení smluvní odměny mezi advokátem a klientem (viz § 3 – 5 AT)
- 2) pro stanovení mimosmluvní odměny mezi advokátem a klientem
- 3) pro stanovení odměny obhájce ustanoveného ex offio v trestním řízení
- 4) pro stanovení odměny advokáta ustanoveného soudem v občanském soudním řízení
- 5) pro stanovení odměny advokáta – zmocněnce poškozeného v adhezním řízení

Novela paušální vyhlášky sice výslovně nezmiňovala, že se její ustanovení mají použít i na advokáta ustanoveného ex offio, ale souhrnná novela zakotvila pravidlo do § 151 odst. 2 o.s.ř., že se na odměnu advokáta v tomto případě použije advokátní tarif - tudíž jako předpis vyšší právní síly musí být respektováno ustanovení o.s.ř.. Tímto by opět vznikla výjimka, na základě které by se už „neobohacovali“ účastníci řízení, ale pouze stát!

6) pro stanovení výše hotových výdajů, režijních paušálů a náhrad za promeškaný čas v souvislosti s určením odměny za zastupování advokátem

Paušální vyhláška by se používala pouze pro stanovení výše odměny **advokáta nebo notáře** (i patentového zástupce) **za zastupování** při rozhodování o náhradě nákladů řízení v občanském soudním řízení s výjimkami, které upravuje o.s.ř..

Ve vztahu advokáta a klienta mělo dojít k určité změně. Při neexistenci ujednání o smluvní odměně, by advokátovi náležela odměna za zastupování podle advokátního tarifu – **v případě neúspěchu ve věci** účastníka, kterého by zastupoval. **V případě úspěchu ve věci** by však advokátovi náležela odměna za zastupování ve výši stanovené podle paušální vyhlášky. A nebyl by tímto dán prostor advokátům, aby ovlivňovali výsledek řízení ve vztahu k odměně ve svůj prospěch? Nedošlo by k tomu, že až by advokát učinil ve věci více než průměrných 5 – 6 úkonů právní služby, přestal by se snažit spor vyhrát, aby tedy získal odměnu podle advokátního tarifu, což by pro něj bylo v této chvíli výhodnější? Mám za to, že tyto situace by mohly reálně nastat.

Všechny výše uvedené rozdíly advokátního tarifu a paušální vyhlášky by i nadále přetrvávaly, včetně rozdílné výše odměny za zastupování a ostatních sporných otázek ve vztahu obou vyhlášek. Z těchto důvodů se domnívám, že by navrhovaná novela paušální vyhlášky nic nevyřešila, pouze by dala advokátovi pádný důvod ovlivňovat výsledek řízení, aby získal co nejvyšší odměnu, což by se ale negativně projevilo na straně klienta.

Aktuální osud návrhu novely paušální vyhlášky ke dni dokončení této práce je následující: legislativní proces byl zastaven.

V mezirezortním připomínkovém řízení byla zpochybněna účelnost navrhované právní úpravy, s níž vyslovily nesouhlas i Nejvyšší správní soud a Nejvyšší soud, a to z důvodu, že předmětem úpravy podle paušální vyhlášky není a nemůže být úprava práv a povinností mezi advokátem a jeho klientem. Nelze proto právním předpisem určovat, co náleží advokátu na odměně za zastupování od jeho klienta.¹¹⁸

¹¹⁸ Vyjádření ministerstva spravedlnosti k osudu návrhu novely vyhlášky mi poskytl Mgr. Jaroslav Rozsypal - vedoucí oddělení styku s veřejností odboru tiskové sekce kabinetu ministryně spravedlnosti MS ČR.

3. 1. 7. Odměna advokáta jako opatrovníka účastníka řízení

Podle § 29 o.s.ř. lze ustanovit účastníku řízení opatrovníka, a to z následujících důvodů: účastník řízení nemůže před soudem jednat samostatně, hrozí-li zde nebezpečí prodlení, účastník řízení je neznámý nebo jeho pobyt není znám, účastník je stížen duševní poruchou, nebo z jiných zdravotních důvodů, atd. Na základě tohoto ustanovení se pak opatrovníkem může stát příbuzný účastníka řízení, stejně tak může soud ustanovit opatrovníkem advokáta. V praxi bývali po dlouhou dobu za opatrovníky ustanovováni justiční čekatelé nebo jiní zaměstnanci soudu.¹¹⁹ Tento přístup však neschvaloval Ústavní soud např. v nálezu ze dne 31. 3. 2005, sp. zn. II. ÚS 629/04.¹²⁰ Na základě tohoto i dalších nálezů Ústavního soudu, začaly obecné soudy ustanovovat opatrovníky z řad advokátů. Dříve mohl advokát opatrovnictví odmítnout, souhrnná novela o.s.ř. však možnost odmítnutí advokátům odepřela a nadále platí, že jinou osobu než advokáta lze ustanovit opatrovníkem pouze se jejím souhlasem.

V této kapitole chci poukázat na další nedostatek právní úpravy, co se týče výše odměny advokáta, ve vztahu § 29 a § 30 o.s.ř.. Podle § 29 o.s.ř. vystupuje ustanovený advokát jako opatrovník. Pokud je však advokát ustanoven podle § 30 o.s.ř. vystupuje v pozici zástupce účastníka řízení. Tohle jinak nepatrné gramatické rozlišení slov opatrovník a zástupce má ale velký dopad při určení výše odměny advokáta v těchto případech.

Pokud jde o advokáta ustanoveného ex offio podle § 30 o.s.ř., platí vše, co již bylo řečeno výše v předcházejících kapitolách. Odměna advokátovi v těchto případech náleží ve výši stanovené advokátním tarifem.

Jiná situace však platí pro advokáta jako opatrovníka účastníka řízení. Odměna se opět určuje podle advokátního tarifu, ale tentokrát podle § 9 odst. 5, který stanoví, že za tarifní hodnotu se v tomto případě považuje částka 500 Kč. Což je nejmenší tarifní hodnota jakou advokátní tarif vymezuje. Tohle je však pouze tarifní hodnota; na základě §7 bod 1. AT náleží advokátovi odměna ve výši pouhých 300 Kč za jeden úkon právní služby.

¹¹⁹ Veselý, O. K novému ustanovení § 9 odst. 5 advokátního tarifu (odměna při ustanovení opatrovníkem dle § 29 odst. 3 o.s.ř.). *Bulletin advokacie*. 2007, č. 1, s. 22.

¹²⁰ V daném případě byl účastníku řízení ustaven opatrovníkem justiční čekatel, který podle stěžovatele nedostatečně hájil jeho zájmy. Ústavní soud zde vyjádřil svůj nesouhlasný názor k ustanovování opatrovníků z řad justičních čekatelů a dalších zaměstnanců vůbec, neboť takto není splněn požadavek neexistence kolize zájmů mezi účastníkem řízení a jeho opatrovníkem. Opatrovník, jakožto zaměstnanec soudu, není vůbec schopen hájit zájmy účastníka řízení s ohledem na své pracovní zařazení, jelikož na straně soudu (jako zaměstnavatele) může převažovat zájem na rychlém skončení věci, což je v rozporu se zájmy účastníka řízení.

(Pokud se jedná například o dědictví v hodnotě několika desítek milionů korun, je rozdíl ve výši odměny desetitisícový už za první úkon právní služby.)

Osobně nevidím žádný rozdíl mezi prací, kterou odvede řádný advokát jako opatrovník a řádný advokát jako zástupce, a tedy není důvod, proč odměňovat advokáty takto nespravedlivě. Opačné názory pak podporují stávající právní úpravu s argumenty, že advokát jako opatrovník „stejně nic nedělá“.¹²¹ I kdyby to byla pravda, nelze tento názor akceptovat, protože takové jednání je v rozporu s Pravidly profesionální etiky a pravidly soutěže advokátů České republiky. A není to nakonec samotná „mizivá“ odměna ve výši 300 Kč za jeden úkon právní služby, která demotivuje advokáty jako opatrovníky ke kvalitnějším výsledkům? Mám za to, že ano.

De lege ferenda navrhuji § 9 odst. 5 AT úplně zrušit, naopak v o.s.ř. by se mělo objevit ustanovení, že advokátovi - opatrovníkovi náleží odměna ve stejné výši jako advokátovi, který je ustanoven zástupcem účastníka řízení; nebo aby soudy advokáty přestaly ustanovovat jako opatrovníky, ale jen jako zástupce ex offio. Pokud by byl opatrovníkem příbuzný, pak bych samozřejmě navrhovala setrvat na dosavadní právní úpravě – a tedy příbuzný by jako opatrovník neměl nárok na žádnou odměnu. U advokáta se opatrovnícká činnost považuje za poskytování právních služeb, proto má nárok na odměnu. Naproti tomu příbuzný jako opatrovník vykonává tuto činnost dobrovolně, veden osobním vztahem k účastníku řízení, proto není nutné tuto činnost zpoplatňovat.

3. 1. 8. Hotové výdaje advokáta jako zástupce účastníka řízení

Jsou-li hotové výdaje vynakládány v souvislosti s poskytováním právních služeb v rámci zastupování v řízení před soudy či jinými orgány veřejné moci, pak i náhrady hotových výdajů vynaložených advokátem tvoří součást nákladů řízení.¹²²

V této části práce bych mohla zopakovat vše, co již bylo řečeno v kapitole Hotové výdaje účastníků a jejich zástupců, domnívám se však, že to není nutné, pouze uvádím několik informací pro doplnění. *Jízdné a místní přepravné, stravné a nocležné (cestovní výdaje)* jako hotové výdaje advokáta jsou upraveny shodným způsobem, ve stejných právních předpisech jako hotové výdaje účastníků a jejich zástupců.

Pokud jde o *stravné*, nemohla se judikatura dlouho shodnout, zda nárok na náhradu

¹²¹ Podrobněji viz Veselý, O. K novému ustanovení § 9 odst. 5 advokátního tarifu (odměna při ustanovení opatrovníkem dle § 29 odst. 3 o.s.ř.). *Bulletin advokacie*. 2007, č. 1, s. 23.

¹²² *Bulletin advokacie*, 2006, zvláštní číslo, advokátní tarif, s. 62.

tohoto druhu nákladů advokátům přiznat. Tuto otázku snad s konečnou platností vyřešilo unesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 18. 9. 2002, sp. zn. 5 To 100/2003 následovně: Pojem „cestovní výdaje“ nelze vykládat restriktivně.¹²³ - Tento pojem interpretoval Vrchní soud v Olomouci v souvislosti se zákoníkem práce, kde stravné přísluší, trvala-li pracovní cesta alespoň 5 hodin. Nicméně soud vzal v úvahu, že zákoník práce upravuje poskytování náhrad pouze osobám v zaměstnaneckém či v obdobném poměru – kam advokáta, jako osobu samostatně výdělečně činnou, zařadit nelze. Otázka stravného pro podnikatele v době vydání usnesení byla upravena v § 24 odst. 2 písm. k) zákona č. 586/1992, o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, podle kterého lze poskytnout stravné pro podnikatele při tuzemské cestě pouze tehdy, pokud je delší než 12 hodin. Závěr soudu tedy byl následující: Advokátu náleží v rámci náhrady cestovních výdajů i stravné při splnění dalších podmínek tehdy, jestliže délka pracovní cesty je delší než 12 hodin.

Při náhradě jiných výdajů soud vychází z nákladů, které účastníku/jeho zástupci prokazatelně vznikly s tím, že soud neustále posuzuje, zda byl daný náklad vynaložen účelně. Advokátní tarif v § 13 odst. 1 obsahuje demonstrativní výčet hotových výdajů advokáta, mezi něž řadí: soudní a jiné poplatky, cestovní výdaje, poštovné, telekomunikační poplatky, znalecké posudky a odborná vyjádření, překlady, opisy a fotokopie. Advokát může vyúčtovat své hotové výdaje následujícími způsoby:

1) Advokát se může s klientem dohodnout na přiměřené paušální částce jako náhradě veškerých nebo některých hotových výdajů, jejichž vynaložení se předpokládá v souvislosti s poskytnutím právní služby. Klient pak při vyúčtování nemůže požadovat specifikaci těchto hotových výdajů a advokát nemůže požadovat náhradu těch hotových výdajů, o něž byla dohodnutá paušální částka překročena. Paušální částka náhrady musí být přiměřená.¹²⁴ – Tato varianta je vhodná pro dlouhodobou spolupráci advokáta a klienta, čímž odpadá povinnost složitěho dokazování a evidování jednotlivých nákladů; podnikatelům se takto naskýtá možnost dopředu kalkulovat s veškerými náklady na právní zastoupení.

2) Pokud se advokát s klientem nedohodl jinak, činí podle advokátního tarifu paušální částka 300 Kč na jeden úkon právní služby - označováno též jako režijní paušál. Avšak tohle platí jen pro náhradu výdajů za vnitrostátní poštovné, místní hovorné a přepravné. Domnívám se, že jiné výdaje podle tohoto ustanovení paušalizovat nelze;

¹²³ Podle názoru Vrchního soudu v Olomouci nelze zúžit pojem cestovní výdaje pouze na pojem jízdní výdaje; jízdní výdaje jsou pouze složkou cestovních výdajů, čímž jsou i výdaje za ubytování, **stravné** a další vedlejší výdaje.

¹²⁴ *Bulletin advokacie*, 2006, zvláštní číslo, advokátní tarif, s. 64.

pokud bude advokát požadovat náhradu jiných výdajů, je povinen je přesně specifikovat a prokázat jejich skutečnou výši, nebo se podle výše uvedené varianty dohodnout na paušální náhradě.

Při rozhodování o náhradě nákladů řízení, používá soud pro stanovení náhrady hotových výdajů advokáta advokátní tarif § 13 odst. 3 AT – režijní paušál, jelikož vyhláška 484/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů, náhradu hotových výdajů neupravuje. Soud při rozhodování o náhradě hotových výdajů postupuje tak, že z obsahu spisu zjistí počet úkonů právní služby advokáta ve věci¹²⁵; za každý z těchto úkonů pak náleží advokátovi 300 Kč.¹²⁶

3. 1. 9. Náhrada za promeškaný čas

V praxi se do nákladů řízení, ve kterém byl účastník zastoupen, v některých zákonem stanovených případech započítává i tzv. náhrada za promeškaný čas, byť není v § 138 o.s.ř. jako druh nákladů řízení výslovně uvedena. Náhradu za promeškaný čas upravuje advokátní tarif v § 14, paušální vyhláška opět tuto problematiku neřeší.

Advokátu náleží náhrada za čas promeškaný v souvislosti s poskytnutím právní služby: a) při úkonech prováděných v místě, které není sídlem nebo bydlištěm advokáta, za čas strávený cestou do tohoto místa a zpět,

b) za čas promeškaný v důsledku zpoždění zahájení jednání před soudem nebo jiným orgánem, jestliže toto zpoždění činí více než 30 minut. – Připomínám, co již bylo jednou řečeno výše: přerušení řízení v rámci jednoho dne delší než 30 minut si lze účtovat jako náhradu za promeškaný čas, pokud však přerušení půl hodiny nepřesáhne, je nutné tuto prodlevu zahrnout do doby konání úkonu právní služby viz § 11 odst. 1 písm. g) AT.¹²⁷

Advokát s klientem se opět mohou dohodnout na náhradě za promeškaný čas, jinak činí náhrada ve výše uvedených případech 100 Kč za každou i jen započatou půlhodinu.

¹²⁵ Pokud advokát požaduje náhradu výdajů za více úkonů, než kolik jich lze zjistit ze soudního spisu, je povinen prokázat, že daný úkon skutečně vykonal. Zejména pak půjde o náhradu úkonu právní služby jako je podle § 11 odst. 1 písm. c) AT další porada s klientem přesahující jednu hodinu.

Znovu opakují, že pokud jde o přiznání jiných výdajů, než jaké paušalizuje § 13 odst. 3 AT, je nutné prokázat jejich vznik a skutečnou výši.

¹²⁶ Režijní paušál se připočítává ke každému tarifnímu úkonu. Viz usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 7. 11. 2001, sp. zn. 8 To 143/01.

¹²⁷ Obdobně usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 7. 11. 2001, sp. zn. 8 To 143/01.

c) Advokátu též náleží náhrada za čas promeškaný v souvislosti s poskytnutím právní služby ve výši jedné poloviny mimosmluvní odměny (za jeden úkon právní služby podle advokátního tarifu) za účast při jednání, které bylo odročeno bez projednání věci a za dostavení se k jednání, které se nekonalo, aniž byl o tom advokát včas předem vyrozuměn; bylo-li jednání odročeno nebo se nekonalo z důvodů spočívajících na straně klienta advokáta a byly-li tyto důvody advokátovi známy nejméně dva dny před termínem jednání, náleží mu náhrada ve výši jedné čtvrtiny mimosmluvní odměny. Advokát není povinen ověřovat si, zda úkon, k němuž byl předvolán, se bude konat.¹²⁸

Náhradou za promeškaný čas pod písmeny a) a b) je kryt čas, který advokát stráví v dopravním prostředku nebo před soudní síní. Ale podle písmena c) jde o náhradu času, kterou advokát bude muset vynaložit ještě jednou, při opětovném nařízení jednání, studiem spisu a literatury, proto je také náhrada za promeškaný čas v tomto případě výrazně vyšší; Hulva se z tohoto důvodu domnívá, že je tedy možné v jednom případě požadovat náhradu jak za čas strávený v dopravním prostředku a před soudní síní a zároveň i náhradu za čas strávený zbytečným studiem spisu. – s tímto názorem souhlasím.¹²⁹

3. 1. 10. Náhrada za daň z přidané hodnoty

Poslední položkou, kterou si je advokát oprávněn vyúčtovat za poskytování právních služeb je náhrada za daň z přidané hodnoty ovšem jen tehdy, je-li advokát plátcem této daně. Advokát se stane plátcem DPH podle § 6 zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů, jestliže jeho obrat přesáhne částku 1 000 000 Kč za nejvýše 12 bezprostředně předcházejících po sobě jdoucích kalendářních měsíců.

Podle § 36 zákona o DPH je základem daně vše, co jako úplatu obdržel nebo má obdržet plátcem za uskutečněné zdanitelné plnění od osoby, pro kterou je zdanitelné plnění uskutečněno nebo od třetí osoby, vyjma daně za toto zdanitelné plnění. Jelikož advokát obdržel za poskytnutí právní služby odměnu za zastupování a náhradu hotových výdajů, je povinen ze všech těchto příjmů odvést daň.¹³⁰

¹²⁸Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 4. 3. 1999, sp. zn. 5 To 123/99.

¹²⁹Hulva, Tomáš. *Přehled judikatury ve věcech vyúčtování služeb advokátem*. Praha: Aspi, a. s., 2007 s. 40.

¹³⁰ I když náhrada za promeškaný čas je uvedena mimo kapitolu Hotové výdaje advokáta jako zástupce účastníka řízení, pokud by advokát tuto náhradu obdržel, je samozřejmě povinen odvést DPH i z této položky.

Zákon o advokacii v § 23a stanoví, že advokátovi náleží k odměně a k náhradám rovněž částka odpovídající této dani, kterou je povinen advokát z odměny a z náhrad odvést. Z tohoto vyplývá, že právní služby advokáta, který je plátcem DPH, jsou dražší právě o tuto daň. Aby však tímto nedošlo k nežádoucí poptávce pouze po advokátech – neplátcích DPH, poskytuje se ze zákona, při rozhodování o nákladech řízení, náhrada i tohoto druhu nákladů. Občanský soudní řád stanoví, že daň z přidané hodnoty patří k nákladům řízení, jen je-li zástupcem

- a) advokát, notář v rozsahu svého oprávnění stanoveného zvláštními právními předpisy¹³¹ nebo patentový zástupce v rozsahu svého oprávnění stanoveného zvláštními právními předpisy¹³², který je plátcem daně z přidané hodnoty podle zvláštního právního předpisu¹³³,
- b) advokát, který je společníkem právnické osoby zřízené za účelem výkonu advokacie podle zvláštního právního předpisu¹³⁴, a plátcem daně z přidané hodnoty podle zvláštního právního předpisu¹³⁵ je tato právnická osoba,
- c) patentový zástupce v rozsahu svého oprávnění stanoveného zvláštními právními předpisy¹³⁶, který je společníkem, akcionářem, zaměstnancem nebo členem statutárního nebo dozorčího orgánu společnosti patentových zástupců¹³⁷, a plátcem daně z přidané hodnoty podle zvláštního právního předpisu¹³⁸ je tato právnická osoba,
- d) advokát, který je zaměstnancem jiného advokáta nebo právnické osoby zřízené za účelem výkonu advokacie podle zvláštního právního předpisu¹³⁹, a plátcem daně z přidané hodnoty podle zvláštního právního předpisu¹⁴⁰ je tento zaměstnavatel advokáta.¹⁴¹

Advokát, který je plátcem daně z přidané hodnoty, pokud uplatňuje nárok na zvýšení odměny a náhrad, je povinen předložit soudu osvědčení o registraci plátce daně z přidané hodnoty vydané příslušným správcem daně.

¹³¹ zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů

¹³² zákon č. 417/2004 Sb., o patentových zástupcích a o změně zákona o opatřeních na ochranu průmyslového vlastnictví, ve znění pozdějších předpisů.

¹³³ zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁴ § 11 odst. 1 a § 15 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁵ zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁶ zákon č. 417/2004 Sb., o patentových zástupcích a o změně zákona o opatřeních na ochranu průmyslového vlastnictví, ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁷ zákon č. 417/2004 Sb., o patentových zástupcích a o změně zákona o opatřeních na ochranu průmyslového vlastnictví, ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁸ zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁹ § 11 odst. 1 a § 15 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁰ zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴¹ Náhrada za daň z přidané hodnoty patří k nákladům řízení, provádí-li v řízení o dědictví úkony soudního komisaře notář, který je plátcem daně z přidané hodnoty podle zvláštního právního předpisu - viz kapitola Odměna notáře jako soudního komisaře a odměna správce dědictví.

Při určení náhrady za daň z přidané hodnoty se vychází z odměny stanovené soudem při rozhodování o nákladech řízení podle paušální vyhlášky, jen v zákonem stanovených výjimkách podle advokátního tarifu. Typická dvoukolejnost vztahu advokátního tarifu a paušální vyhlášky se tedy projevuje i v náhradě DPH. Úspěšný účastník získá od protistrany náhradu za DPH z odměny za zastupování ve výši podle paušální vyhlášky + náhradu za DPH z hotových výdajů advokáta. Avšak klient je povinen advokátovi zaplatit DPH za hotové výdaje a odměnu stanovenou podle advokátního tarifu. Znovu připomínám, že tato situace nastane jen při neexistenci dohody o smluvní odměně. V tomto případě pak advokát odvádí daň ze smluvené částky. Advokát je povinen odvést DPH ze všeho, co on sám obdrží za poskytnutí právní služby¹⁴², nikoli z přisudku klienta při rozhodování o nákladech řízení - advokát je pouze platebním místem. V závislosti na tom, co již bylo řečeno dříve k rozdílu výše odměny podle advokátního a paušální vyhlášky, i tady na přiznání náhrady za DPH může ze strany vítězného účastníka dojít k „obohacení“, a to nemalému. Podle § 47 odst. 1 písm. a) ve vazbě na § 47 odst. 4 zákona o DPH podléhají služby advokáta základní sazbě daně ve výši 19 %.

Pro srovnání rozdílu DPH na odměnách podle obou vyhlášek uvádím následující příklad:

Předmětem řízení je částka 10 000 000 Kč. V řízení byly učiněny pouze 2 úkony právní služby, a sice převzetí a příprava zastoupení a sepsání žaloby. Úspěšný účastník řízení získá na náhradě DPH z odměny za právní zastoupení podle paušální vyhlášky 45 087 Kč (19 % z 237 300 Kč); tento účastník je však povinen svému advokátovi na DPH zaplatit pouze 18 354 Kč (19 % z 2 x 48 300 Kč).

Skutečně nejlépe je na tom účastník řízení, který je sám plátcem DPH, jelikož si tuto daň na vstupu (daň při nákupu služeb advokáta) může odpočítat ze své daňové povinnosti podle § 72 odst. 1 zákona o DPH, který zní: Nárok na odpočet daně má plátcem, pokud přijatá zdanitelná plnění použije pro uskutečnění své ekonomické činnosti.¹⁴³ Nárok na uplatnění odpočtu daně vzniká dnem, ke kterému vznikla povinnost přiznat daň na výstupu. V návaznosti na výše uvedený příklad úspěšný účastník řízení takto získá „čistých“ 26 733 Kč (45 087 Kč – 18 354 Kč) a ještě si 18 354 Kč odepíše z daní.

¹⁴² Náhradu za DPH advokáta, který je ustanoven ex offio a který je plátcem DPH, platí stát.

¹⁴³ Tohle však neplatí, pokud je sice účastník řízení plátcem DPH, ale advokát plátcem není; DPH v tomto případě nákladem řízení není – není zde zdanitelné plnění (§ 2 odst. 1 zákona o DPH) jako protihodnota platby, kterou plátcem DPH obdrží – podrobněji Paštník, A. Náhrada nákladů civilního řízení a DPH – změny od roku 2004. *Soudní rozhledy*. 2006, č. 1, str. 31.

Domnívám se, že výše nastíněná problematika rozdílu DPH podle advokátního tarifu a paušální vyhlášky je dalším důvodem zrušení stávající dvoukolejné právní úpravy odměny za zastupování.

3. 1. 11. Komparace podílové odměny v ČR a v provincii Ontario

Podílová odměna (taktéž contingency fee, success fee, odměna označována jako „no win no pay“, nebo pactum de quota litis) znamená dohodu mezi advokátem a jeho klientem uzavřenou před definitivním ukončením věci, ve které je klient účastníkem, na základě které se klient zavazuje, že advokátovi zaplatí podíl na výsledku, ať už jde o peněžitou částku nebo jiný prospěch, který klient získal v důsledku ukončení dané věci.¹⁴⁴ Systém contingency fee se rozšířil z USA prakticky do celého světa¹⁴⁵, Evropská společenství však nejsou takovému odměně advokáta nakloněna.¹⁴⁶ Negativní postoj ES k podílové odměně vyplývá z důvodové zprávy k Etickému kodexu advokátů Evropské unie: *Tato ustanovení odrážejí společný názor všech členských států, že neregulovaná dohoda o podílu advokáta na vyhrané sporné částce (pactum de quota litis) je v rozporu s řádným výkonem spravedlnosti, neboť podněcuje ke spekulativnímu vedení sporů a často se zneužívá. Záměrem ustanovení však není zabránit zachování nebo zavádění dohod, podle nichž jsou advokáti placeni v závislosti na výsledku nebo pouze je-li žaloba nebo věc úspěšná za předpokladu, že tato ujednání podléhají dostatečné regulaci a kontrole s cílem chránit klienta a řádný výkon spravedlnosti.*¹⁴⁷

V České republice podle článku 10 Pravidel profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky - advokát nesmí sjednat smluvní odměnu stanovenou podílem na výsledku věci, ledaže jsou pro to důvody zvláštního zřetele hodné, zejména důvody

¹⁴⁴ Definice podílové odměny, kterou obsahuje Etický kodex chování advokátů Evropských společenství (neboli Etický kodex advokátů Evropské unie, přijatý 28. října 1988, ve znění pozdějších předpisů), čl. 3. 3.

¹⁴⁵ Systém podílové odměny akceptují např. tyto státy: Kanada, Irská republika, Spojené království Velké Británie a Severního Irska, Nový Zéland, Austrálie, Francie, Japonsko, ... Kritzer, H. M. Seven dogged myths concerning contingency fees. Washington univerzity law quaterly, 2002, s. 745 - 746.

¹⁴⁶ Etický kodex chování advokátů Evropských společenství čl. 3. 3.: Advokát není oprávněn stanovit odměnu na základě dohody „pactum de quota litis“. „Pactum de quota litis“ nezahrnuje dohodu, podle které se odměna účtuje podílem na hodnotě věci, ve které advokát zastupoval, jestliže je to v souladu s úředně schváleným tarifem nebo s předpisy příslušného orgánu, jehož pravomoci advokát podléhá.

Tímto kodexem je vázána i ČR - Čl. 2. 2 Pravidel profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky stanoví: Pro mezinárodní činnost advokáta v rámci Evropských společenství platí tato Pravidla subsidiárně ke Kodexu chování advokátů Evropských společenství.

¹⁴⁷ Dostupné na http://www.ccbe.org/.../CCBE_Code_of_Conduct10_1193209650.pdf.

majetkové nebo sociální, a odměna je přiměřená. Znovu opakuji, že pokud se jedná o odměnu, která je stanovená podílem na hodnotě věci, např. jako 10 % z žalované částky bez ohledu na výsledek sporu, je zcela v souladu s pravidly Etického kodexu. Podílovou odměnu na výsledku věci bude tedy možno výjimečně sjednat např. při sporech o náhradu škody z pracovních úrazů, při sporech o výživné mezi zletilými osobami i při jiných majetkových sporech, kde schopnost žadatele o právní službu uhradit odměnu je zcela nebo z větší části odvislá od výsledku sporu a kde by nemožnost sjednat výsledkovou odměnu bránila v přístupu k právu.¹⁴⁸

Jak již bylo řečeno výše „kolébkou“ contingency fee byly Spojené státy americké, avšak netrvalo dlouho a výhod této odměny se začalo s oblibou využívat i v dalších zemích včetně Kanady. Ovšem výjimkou byla kanadská provincie Ontario, kde contingency fee bylo vždy velice kontroverzní téma. Po dlouhou dobu tu platil zákaz uzavírat dohody o podílové odměně, a to na základě An Act respecting Champerty z roku 1897. Champerty je pojem z kanadského zvykového práva, jímž byla označována „neetická“ dohoda mezi advokátem a jeho klientem o tom, že advokát podá žalobu a zaplatí veškeré soudní výdaje namísto klienta s tím, že advokát následně získá podíl z přisouzené náhrady (škody).¹⁴⁹ Historickými důvody pro přijetí tohoto zákona byly nepřípustné zásahy do právního systému ze strany mocných královských úředníků a šlechticů. Běžně se totiž uzavíraly dohody mezi vysoce postavenými lidmi a osobami bez společenského postavení, kdy mocní úředníci předkládali soudu k řešení pochybné a spekulativní případy svým jménem namísto skutečně legitimované osoby, v naději rychlejšího řešení sporu a zisku vyšší náhrady škody. Také panovaly obavy z toho, že šlechtici a úředníci, vedeni vidinou zisku, budou způsobenou škodu zvyšovat, padělat důkazy a ovlivňovat svědky.¹⁵⁰

Ontario bylo tedy poslední kanadskou provincií, která systém contingency fee až do roku 2002 zakazovala, a to na základě výše citovaného zákona. Před rokem 2002 bylo možno podílovou odměnu využívat jen v případech tzv. hromadných žalob podle § 33 Class proceeding act z roku 1992.¹⁵¹ Nicméně Ontario bylo nakonec donuceno svůj přístup

¹⁴⁸ Pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky – komentář JUDr. Karel Čermák.

Žádný jiný právní předpis než Pravidla profesionální etiky podílovou odměnu v České republice neupravuje.

¹⁴⁹ Definice z <http://wordnetweb.princeton.edu/perl/webwn>.

¹⁵⁰ <http://www.canlii.org/en/on/onca/doc/2002/2002canlii45046/2002canlii45046.html>

¹⁵¹ Dostupné na http://www.e-laws.gov.on.ca/html/statutes/english/elaws_statutes_92c06_e.htm

*Pod pojem „hromadná žaloba“ zařazujeme žalobu podávanou v zájmu většího okruhu osob, které mají shodné nebo obdobné nároky, avšak nejsou účastníky řízení o nich, i když z výsledku řízení mohou potom profitovat. Hromadné žaloby jsou ČR i v zahraničí používány nejčastěji pro řešení sporů z oblasti medicíny,

změnit na základě stále častěji uzavíraných dohod o contingency fee i přes tento zákaz, z důvodu příliš vysokých nákladů soudního řízení. Stalo se společensky neakceptovatelné, aby vysoká odměna advokáta bránila přístupu ke spravedlnosti.

Jedno z významných rozhodnutí, na základě kterého se přikročilo ke změně legislativy, učinil odvolací soud v případě McIntyre (Estate) v. Ontario (Attorney General), 2002 CanIIL 45046 (ON CA), v kterém vdova po panu McIntyre podala žalobu na náhradu škody za smrt svého manžela proti tabákové společnosti Imperial Tobacco. Pan McIntyre, vášnivý kuřák, léta kouřil cigarety od žalované společnosti a v roce 1999 zemřel na rakovinu plic. Vdova McIntyre se proto obrátila na právní firmu Rochon, Genova, jejímž prostřednictvím podala na Imperial Tobacco žalobu a s níž uzavřela dohodu o podílové odměně. Přestože byla osobou se skromnými prostředky, byla by schopna soudní spor financovat. V případě výhry měla právnická společnost získat 33 % z přisouzené částky. V rámci odvolacího řízení se vdova McIntyre dožadovala, aby soud deklaroval, že uzavřenou dohodou o contingency fee nebyl porušen An Act respecting Champerty, naopak generální prokurátor trval na tom, že daný zákon představuje absolutní zákaz uzavírání podobných dohod mezi advokátem a klientem. Interpretační spor vyřešil soud tak, že vyhověl vdově McIntyre, jelikož historické důvody zákazu contingency fee už jsou v současné době neodůvodněné a je nežádoucí, aby zákaz takovýchto dohod bránil přístup k spravedlnosti.

V roce 2002 tedy došlo k legalizaci contingency fee, prostřednictvím přijetí zákona o zlepšení přístupu ke spravedlnosti¹⁵², který novelizoval dosavadní zákon o advokátech - Solicitors act. Dohodu o contingency fee však nadále nelze uzavřít v trestních věcech a ve věcech rodinného práva. Dohoda musí mít vždy písemnou formu a maximální výše odměny je limitována tak, advokát na základě této dohody nemůže získat více, než činí přiznaná náhrada. Smluvní strany se mohou v zákonem stanovené lhůtě obrátit na soud s žádostí o přezkum této dohody. Dohoda je vykonatelná pouze pokud ujednání o výši odměny je rozumné, spravedlivé a přiměřené okolnostem případu, jinak soud může takovou dohodu prohlásit za neplatnou. Jakákoli další pohledávka advokáta vůči

pojištění všeobecně, odpovědnosti farmaceutických a tabákových firem, ochrany spotřebitelů, v dopravě, cestování, vzdělání. Winterová, A. Hromadné žaloby (procesualistický pohled). *Bulletin advokacie*. 2008, č. 10, s. 22.

¹⁵² Oficiální název je An Act to improve access to justice by amending the Solicitors Act to permit contingency fees In certain circumstances to modernize and reforms the law as it Relates to limitation periods by enacting a new limitations act and making related amendments to other statutes and to make changes with respect to the governance of the public accounting profession by amending the Public accountancy act.

http://www.e-laws.gov.on.ca/html/source/statutes/english/2002/elaws_src_s02024_e.htm

klientovi v dané věci po uzavření dohody je nepřipustná. Při rozhodování o nákladech řízení nebere soud contingency fee dohodu v úvahu. Lieutenant guvernér Rady může dále vydávat nařízení k provedení právních předpisů, jimiž se řídí dohody o contingency fee, zejména pokud jde o: maximální výši odměny advokáta nebo vynětí určitých osob, druhů žalob a soudních sporů z contingency fee dohod;¹⁵³ stanovit další standarty a požadavky na uzavírání contingency fee dohod...¹⁵⁴

I přestože Ontario na konec contingency fee dohody povolilo, stále existují odpůrci tohoto systému s obdobnými argumenty jako Evropská společenství, a sice že možnost uzavírání těchto dohod povede k nárůstu spekulativních případů, advokáti se budou snažit vyhrát za každou cenu a jejich odměna bude nepřiměřeně vysoká. Domnívám se, že výhody pro potencionální klienty jako jsou: přechod rizika sporu na advokáta, lepší přístup ke spravedlnosti z pozice sociálně slabších osob, větší motivace advokáta a úspora peněz klientů, mají větší váhu než obava z nárůstu soudních sporů. Osobně nevidím důvod, proč by advokát a klient nemohli možnosti uzavření takovéto dohody využít.

¹⁵³ Solicitors act - <http://www.lsuc.on.ca/regulation/c/solicitors-act/>

¹⁵⁴ Nařízením z roku 2004 v rámci Solicitors act v souvislosti s contingency fee dostupné na <http://www.lois-en-ligne.gouv.on.ca/Download?dID=137331> byla stanovena podrobnější pravidla pro uzavírání contingency fee dohod. Nařízením obsahuje následující požadavky např.: dohoda musí být podepsána klientem i advokátem, přičemž jejich podpisy ověřuje svědek uzavření dohody.

Dohoda musí mimo jiné obsahovat: poučení klienta o možnostech využití běžné odměny advokáta, včetně jeho hodinové sazby, o možnosti srovnat ceny s jinými advokáty; dále jednoduchý příklad na výpočet podílové odměny, otázky výpovědi dohody; prohlášení klienta o tom, že si vyhrazuje právo učinit veškerá rozhodnutí týkající se vedení věci; ...

Naopak dohoda nesmí obsahovat: ustanovení, které brání klientovi dát se ve věci zastoupit jiným advokátem po vypovězení smlouvy nebo které zakazuje advokátovi rozdělit si odměnu s další osobou, ...

Pokud jde o zdravotně postižené nebo nezpůsobilé osoby, může jejich jménem uzavřít dohodu s advokátem opatrovník, dohoda však musí být schválena soudem. ...

4. Závěr

Ve své práci jsem se pokusila stručně nastínit problematiku nákladů řízení. Jelikož se jedná o téma velice obsáhlé a s ohledem na zaměření práce na náklady právního zastoupení, nebylo možné věnovat se jednotlivým institutům nákladů řízení podrobněji.

Jako výzkumný cíl jsem si stanovila podrobnou analýzu současné právní úpravy odměny za zastupování a došla jsem k závěru, že stávající úprava není ideální. Původ všech problémů spatřuji v přijetí vyhlášky č. 484/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů, tzv. paušální vyhlášky. Pro připomenutí uvádím „jádro“ celé věci: Při neexistenci ujednání o smluvní odměně, se ve vztahu advokát – klient pro stanovení výše odměny za zastupování používá vyhláška č. 177/1996 Sb., ve znění pozdějších předpisů, tzv. advokátní tarif. Naopak při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení soud určí výši odměny za zastupování účastníka advokátem podle paušální vyhlášky. Domnívám se, že paušální vyhláška pouze zkomplikovala doposud jednoznačné finanční nároky advokáta.

Ke vzniku mnoha sporných otázek také přispívá skutečnost, že tyto vyhlášky jsou obě postaveny na naprosto odlišné koncepci a v mnohém si dokonce protirečí, přesto však paralelně existují vedle sebe. Nejvíce „kontroverzní“ na vztahu obou vyhlášek je rozdílná výše odměny za zastupování, protože advokátní tarif stanoví výši odměny advokáta v závislosti na počtu úkonů právní služby učiněných ve věci, zatímco paušální vyhláška stanoví odměnu za celé řízení v jenom stupni, bez ohledu na počet učiněných úkonů – tím může dojít k situaci, že odměna podle paušální vyhlášky je nepřiměřeně vysoká ve vztahu k samotnému předmětu řízení. Jelikož se odměna za zastupování podle paušální vyhlášky (v řízení s ocenitelným předmětem plnění) pohybuje ve výši odměny za 5 - 6 úkonů právní služby podle advokátního tarifu, ztrácí paušální vyhláška okamžitě smysl, jakmile bylo ve věci učiněno více nebo naopak méně úkonů právní služby.

Tato koncepce však není zachována u řízení s neocenitelným předmětem plnění, což je další nepřesnost paušální vyhlášky.

Přijetím paušální vyhlášky také vznikla reálná možnost „bezdůvodného obohacení“ ze strany účastníků řízení, pokud byla přijata paušalizovaná odměna, která je vyšší, než kolik musel klient vynaložit na advokáta podle advokátního tarifu, ačkoli současná právní praxe tuto skutečnost za bezdůvodné obohacení nepovažuje. K obdobné situaci navíc dochází i tehdy, pokud je advokát plátcem DPH.

Paušální vyhláška měla zkvalitnit úroveň řízení a zabránit protahování soudních sporů ze strany advokátů, mohu však říci, že se tento záměr minul účinkem. Pokud se na mimosmluvní odměnu ve vztahu advokát – klient používá i nadále advokátní tarif, advokáti stále mohou mít zájem na protahování řízení, rovněž se nedomnívám, že v důsledku přijetí paušální vyhlášky došlo ke zvýšení úrovně soudního řízení.

Pro odstranění nedostatků současné právní úpravy navrhuji následující kroky de lege ferenda:

- Nejjednodušší řešení by bylo úplné zrušení paušální vyhlášky - čímž dojde k odstranění dvoukolejnosti a finanční poměry advokáta opět budou jednoznačné – a případně každoročně upravovat sazby za jeden úkon právní služby advokátního tarifu v návaznosti na ekonomickou situaci. Nemyslím si, že by tímto měli být advokáti nějak poškozeni, protože stále existuje možnost využívat smluvní odměnu.
- Na místo první varianty zakotvit do občanského soudního řádu povinnost soudu aplikovat v řízení s ocenitelným předmětem plnění advokátní tarif vždy, jakmile je věci učiněno více nebo méně než průměrných 5 - 6 úkonů právní služby.
- Protahování řízení by snad paradoxně zabránila opačná situace, a sice zrušení advokátního tarifu a vytvoření právního předpisu na podobné koncepci jako je paušální vyhláška – stanovit sazby pro veškeré služby poskytované advokátem paušálně a používat tento právní předpis, a to bezvýjimky, jak pro účely rozhodování o nákladech řízení, tak i ve vztahu advokáta a klienta.
Domnívám se ale, že žádná právní úprava ani stávající, ani nová neodradí advokáty od záměrného protahování řízení, proto by si měl každý klient usměřňovat svého advokáta sám.
- Taktéž se domnívám, že je nutné zrušit ustanovení advokátního tarifu, které stanoví odměnu advokáta – opatrovníka, z důvodu neadekvátně nízké odměny advokáta v této situaci. Advokáta - opatrovník by měl mít nárok na stejnou odměnu jako advokát ustanovený ex offio.

5. Prameny

Právní předpisy

- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
- Listina základních práv a svobod, č. 2/1993 Sb. (usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky)
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci
- zákon č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd
- zákon č. 40/1964, občanský zákoník
- zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů
- zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících
- zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a o změně některých zákonů (zákon o oceňování majetku)
- zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
- zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích
- zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty
- zákon č. 358/1992Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)
- zákon č. 417/2004 Sb., o patentových zástupcích a o změně zákona o opatřeních na ochranu průmyslového vlastnictví
- zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii
- zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
- zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

- vyhláška č. 177/1996 Sb., odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif)
- vyhláška č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif)
- vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy

- vyhláška č. 451/2008 Sb., kterou se pro účely poskytování cestovních náhrad mění sazba základní náhrady za používání silničních motorových vozidel a stanoví průměrná cena pohonných hmot
- vyhláška č. 117/1998 Sb., o osvobození od soudních poplatků
- vyhláška č. 72/1993 Sb., o osvobození na úseku soudních poplatků
- vyhláška č. 5/1999 Sb., o osvobození některých druhů poplatných úkonů od soudních poplatků v důsledku přírodních živelních pohrom
- vyhláška č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících
- vyhláška č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví

- Pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky - schválené usnesením představenstva ČAK pod číslem 1/1997
- Etický kodex advokátů Evropské unie, přijatý 28. října 1988

Přestože se u jednotlivých předpisů neuvádí obvyklé konstatování „ve znění pozdějších předpisů“, rozumí se, že se pracuje s úpravou platnou v době dokončení práce.

LITERATURA:

- Hlavsa, P., Stavinohová, J. Civilní proces a organizace soudnictví. Brno: Doplněk, 2003.
- Winterová, A. a kol. Civilní právo procesní. 4. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2006.
- Bureš, Drápal, Krčmář. Občanský soudní řád – komentář. 1. díl. 7. vydání. Praha. C:H:Beck., 2006.
- Winterová, A. a kol. Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2005.
- Hulva, Tomáš. Přehled judikatury ve věcech vyúčtování služeb advokátem. Praha: Aspi, a. s., 2007.

- Předpisy o odměňování advokátů, komentář, Bulletin advokacie, zvláštní číslo, září 2006.
- Vrcha, Pavel. Několik poznámek k rozhodování o nákladech řízení (zejména před soudy prvního stupně). Soudní rozhledy. 2002, r. 8, č. 7.
- Kovářová, Daniela. Dobrý advokát:kde ho najít a jak ho ocenit? Právo a rodina. 2005, č. 2.
- Kovářová D. Existuje vztah mezi advokátním tarifem a vyhláškou č. 484/2000 Sb.? Bulletin advokacie, 2005, č. 5.
- Zoulík, František. K otázce promlčení nároku na odměnu advokáta za poskytnuté právní služby. Bulletin advokacie, 2002, č. 2.
- Patěk, Daniel. Advokát, klienta a peníze. Právní rádce. 2005, č. 9, r. 13.
- Papež, V. Paušální sazba odměny v občanském soudním řádu. Bulletin advokacie, 2001, č. 2.
- Právní rádce, 2005, č. 9, r. 13, s. 22.
- Veselý, O. K novému ustanovení § 9 odst. 5 advokátního tarifu (odměna při ustanovení opatrovníkem dle § 29 odst. 3 o.s.ř.). Bulletin advokacie. 2007, č. 1.
- Paštník, A. Náhrada nákladů civilního řízení a DPH – změny od roku 2004. Soudní rozhledy. 2006, č. 1.
- Winterová , A. Hromadné žaloby (procesualistický pohled). Bulletin advokacie. 2008, č. 10.
- Kritzer, H. M. Seven dogged myths concerning contingency fees. Washington univerzity law quaterly, 2002.

Soudní rozhodnutí:

- Nález ÚS ze dne 26. 3. 2009, sp. zn. III. ÚS 892/08.
- Nález ÚS ze dne 12. 6. 2005 sp.zn. I.ÚS 305/03.
- Nález ÚS ze dne 9. 2. 2009 sp. zn. IV. ÚS 2856/08.
- Nález ÚS z 5. 3. 2009, sp. zn. II. ÚS 2432/08.
- Nález ÚS ze dne 4. 7. 2001, sp. zn. II. ÚS 598/2000.
- Nález Ústavního soudu ze dne 24. 5. 2001. sp. zn. III. ÚS 619/2000.
- Nález ÚS ze dne 15. 1. 2003, sp. zn. I. ÚS 712/01.
- Nález ÚS ze dne 4. 7. 2001, sp. zn. II. ÚS 598/2000.
- Nález ÚS ze dne 21. 5. 2008 sp. zn. I. ÚS 1056/07.
- Nález ÚS ze dne 5. 8. 2002, sp. zn. IV. ÚS 303/02.
- Nález ÚS ze dne 31. 3. 2005, sp. zn. II. ÚS 629/04.
- Nález ÚS ze dne 26. 10. 2006, sp. zn. I. ÚS 401/06.
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 12. 12. 1996, sp. zn. Cmo 228/96.
- Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 28. 6. 2000, sp. zn. 9 Co 578/2000.
- Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 18. 10. 2001, sp. zn. 10 Co 611/2001.
- Usnesení Vrchního soud v Praze ze dne 13. 8. 2007 proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. května 2007 č.j. 40 Cm 56/2005-218.
- Usnesení Městského soudu v Praze z 30. 1. 2001, č. j. 55 Co 9/2001 – 145.
- Usnesení Okresního soudu v Rokycanech ze dne 6. 1. 2006, sp. zn. 3C 74/2001.
- Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 29. 3. 1995, sp. zn. 12 To 113/95.
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 5. 1994, sp. zn. To 3/94.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2001, sp. zn. 26 Cdo 623/2001.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2001. sp. zn. 22 Cdo 1647/200.
- Usnesení Krajského soudu v Plzni. sp. 11 Co 677/97.
- Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 30. 3. 2001, sp. zn. 12 Co 325/2000.
- Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 18. 10. 2001, sp. zn. 10 Co 611/2001.
- Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem, ze dne 30. 10. 2007, sp. zn. 10 Co 916/2007.

- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 23. 5. 2005, sp. zn. 9 To 236/2005.
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 7. 6. 2000, č. j. 6 To 7227/2000 – 35.
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 5. 1999, sp. zn. 8 To 59/99.
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2001 sp. zn. 62 Co 5/2001.
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 7. 11. 2001, sp. zn. 8 To 143/01.
- Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 6. 6. 2008, sp. zn. 14 Co 168/2008.
- Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 7. 10. 1998, sp. zn. 15 Co 603/98.
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 2. 2002, sp. zn. 8 To 12/02.
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 9. 2001, sp. zn. 6 To 92/01.
- Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové čj. Co 663/2003 – 25.
- Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. 9. 2005, č. j. 56 Co 406/2005 – 58.
- Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 3. 4. 2008, sp. zn. 14 Co 147/2008.
- Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 18. 9. 2002, sp. zn. 5 To 100/2003.
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 7. 11. 2001, sp. zn. 8 To 143/01.
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 7. 11. 2001, sp. zn. 8 To 143/01.
- Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 4. 3. 1999, sp. zn. 5 To 123/99.
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 11. 1995, č. j. 6A 188/94 - 23.
- Rozsudek NS ze dne 31. 3. 2003, sp. zn. 33 Odo 238/2001.
- Rozsudek NS ČR ze dne 16. 6. 1999, sp. zn. 7 Tz 66/99.
- Rozhodnutí kárné komise ČAK sp. zn. K 66/01.
- Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne, 23. 11. 1998 sp. zn. 15 Co 556/98.
- Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 20. 12. 1998, sp. zn. 16 Co 471/198.
- Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 12. 9. 1994, sp. zn. 3 To 471/94.
- Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 22. 9. 2008, sp. zn. 16 Co 314/2008.
- Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 20. 12. 1998, sp. zn. 16 Co 471/198.

Elektronické prameny

www.portal.justice.cz

<http://www.cak.cz>

www.law.muni.cz

<http://www.ccbe.org>

<http://wordnetweb.princeton.edu>

<http://www.canlii.org>

<http://www.e-laws.gov.on.ca>

<http://www.lsuc.on.ca>

<http://www.lois-en-ligne.gouv.on.ca>